

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

J.M. Mudde, Breukelen

Amos' voorbede

„Here HEERE, vergeef toch!...Houd toch op!
Hoe zou Jakob staande kunnen
blijven? Hij is immers klein?” Amos 7: 2,5

Wie de profetieën van Amos doorbladert wordt getroffen door de onophoudelijke stroom gerichtsaankondigingen. Aanklacht stapelt zich op aanklacht. Dat is ook hard nodig: maatschappelijk onrecht paart zich aan afgoderij. „De rechtvaardige wordt voor geld verkocht en de arme voor een paar schoenen ... een man en zijn vader gaan naar hetzelfde meisje, om mijn heilige naam te ontwijden; op verpande kleden strekken ze zich uit naast elk altaar”. (Am. 2:6,7) Onrecht en afgodendienst gaan hand in hand. En de HEERE? Als een leeuw verheft Hij zich hiertegen. Hij walgt van de hele situatie (5:21) en Amos moet Gods walging over het volk uitstorten. Aanklacht stapelt hij op aanklacht.

Een onverwachte wending

In Amos 7: 1-6 krijgen we opeens een heel andere situatie voor ogen. Niet langer de profeet tegenover het volk, maar een samenzijn van God met zijn profeet waarbinnen een persoonlijke sfeer is. De HEERE laat aan Amos zien wat Hij van plan is, en Amos wordt daar zo bij betrokken, dat hij in de gelegenheid is daarop te reageren. Tot twee keer toe krijgt Amos vizionair voor ogen welk oordeel de HEERE van plan is aan Israël te voltrekken. Eerst (7:1) dreigt Hij met een geweldige sprinkhanenplaag. Die komt op een uiterst ongelukkig moment. De eerste oogst is naar de koning gegaan (als belasting), de boeren hebben dus nog niets in hun schuren. En uitgerend nu een sprinkhanenplaag? Dat betekent het einde voor die boertjes! Amos moet er niet aan denken. Vervolgens (7:4) dreigt de HEERE met een grote droogte. In felle apokalyptische kleuren schildert de HEERE dit oordeel. Maar dan Amos' reactie. Op heel verschillende manieren had Amos kunnen reageren. Heel fatalistisch bijvoorbeeld: „U heeft het nu eenmaal besloten, machtige God, zo moet het ook zijn...” Of hij had als Jona kunnen reageren, die genoeg

lijk wachtte op de omkering van Ninevé: „Hááá, eindelijk krijgen de goddelozen ervan langs!”. Maar Amos doet noch het één, noch het ander. Hij gaat bidden. Hij bidt: Here, HEERE, vergeef toch! (7:2) ... Houd toch op! (7:5)

Profetisch en priesterlijk

Amos heeft aanklacht op aanklacht te stapelen, maar in dit samenzijn met God slaat Hij een heel andere toon aan. Hij bidt tot God. Hij smeekt: houd ermee op, met dat oordeel! We zien hier de *profeet* als *priester* optreden. De tegenstem bemiddelt hier. Niet de rechtvaardige tegenover de goddelozen, maar de rechtvaardige voor de goddelozen. Net als Jezus: profeet bij uitstek, priester in optima forma.

Hiermee is iets heel wezenlijks gezegd over de plaats van de kerk in de wereld. Meestal wordt die plaats aangeduid met de zinsnede: 'Wel in, maar niet van de wereld'. Een typing, die op zich wel hout snijdt. Toch is er véél te weinig mee gezegd. Wat erin ontbreekt is de bijzondere verhouding waarin de kerk tot de wereld gesteld is. De betrokkenheid op de wereld ontbreekt erin. Zowel de profetische als de priesterlijke betrokkenheid.

Enerzijds is de kerk van Godswege bedoeld als kritische stem tegenover de wereld. Wijzend op het onrecht en de afgodendienst heeft de kerk, heeft de christen de wereld te waarschuwen voor Gods oordeel over de zonde. Oproepend tot bekering. Van de kerk en de christen moet een profetisch appèl uitgaan. Echter, deze profetische taak heeft hand in hand te gaan met de priesterlijke dienst. Biddend, dat de HEERE geduld heeft met de wereld, pleitend op het bloed van Christus voor het behoud van de mensheid. Elk profetisch appèl, dat niet gedragen wordt door priesterlijke liefde verwordt tot hoogmoed en moralisme. Heel het gelovige verzet tegen machten van

onrecht en afgodendienst wil gedragen zijn door voorbede, middelaarschap. 'HEERE, vergeef toch! ... Houd toch op!'

De inhoud van Amos' voorbede

Leerzaam is Amos' houding van voorbede. Zeker zo leerzaam is de inhoud ervan. Hij argumenteert met de HEERE en let op zijn argument: „Hoe zou Jakob staande blijven, het is klein!” Dat is alles. Meer zegt hij niet. Als U op dat volkje toorn, God, als U optreedt tegen Jakob, dan is het ffffft weg! Dat houdt toch geen stand. Het is klein. Amos wijst God op Israëls nietigheid. Heel opvallend, omdat ook dat anders had gekund. Zo zien we

34e jaargang – nr. 20.
28 september 1990

In dit nummer

- 343 A. van der Dussen
Godsverduistering (3)
- 349 H. Algra
Een 'aangepaste' dienst
- 350 O. Mooiweer
Huisbezoek in de praktijk (2)
- 352 P.C. van Wijk
Horen naar het Woord (3, slot)
- 354 D.W.L. Milo
Helderziendheid
- 356 K. Holwerda
Het avondgebed en het morgengebed

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 60,- per jaar of f 33,- per half jaar.
Voor studenten f 48,- per jaar.
Buitenland f 84,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 55 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Abraham voor het behoud van Sodom en Gomorra pleiten door zich te beroepen op Gods gerechtigheid. „Zult U dan de rechtvaardigen met de goddelozen verdelen?” En God zegt: „Ik zal de hele plaats sparen, terwille van de 50 ... de 45 ... de 40 ... de 30 ... de 20 ... de 10! rechtvaardigen, die in haar zijn” (Gen. 18:16-33). Zo had Amos ook kunnen bidden. Hij doet het niet. Hij wijst de HEERE op Jakobs nietigheid. En dat ook dit argument de HEERE diep raakt blijkt uit het vervolg: „Dit berouwde de HEERE. Het zal niet geschieden, zei de HEERE.” (Am. 7:3,6) En zozeer wordt de grote God door het argument van Jakobs kleinheid geraakt, dat Hij zijn oordeel laat varen.

Gods zwakke plek

Amos 7:1-6 laat iets heel ingrijpends zien. Wij kennen vaak maar één tegenstelling: die tussen rechtvaardigen en onrechtvaardigen, godvrezenden en goddelozen. Inderdaad is dit de meest principiële tegenstelling, die er tussen mensen kan bestaan. Dat blijkt ook uit het vervolg van Amos' vizioenen: Wanneer het volk zich niet bekeert, wordt alsnog Gods oordeel uitgesproken (7:7-9). De uiteindelijke tegenstelling binnen het menselijk geslacht is daarom die tussen godvrezenden en goddelozen. Op een scheiding tussen die twee loopt de wereldgeschiedenis ook uit...

Maar ... dit is niet de enige tegenstelling in de Schrift. In de Schrift komen we ook het onderscheid tussen de sterken en de zwakken, de groten en de kleinen tegen. Met de zwakke wordt dan heel concreet bedoeld: de wees, de weduwe, de gene die verdrukt wordt in de poort, de vreemdeling. En keer op keer blijkt, dat de HEERE voor de zwakken een zwak heeft. Mensen die door en door afhankelijk zijn roepen Gods medelijden op, Gods erbarming.

Amos heeft weet van deze wonderlijke genegenheid van de HEERE voor het kleine en zwakke en ... weet

met een beroep daarop God tot berouw over het oordeel te bewegen.

Onze zwakke plek?

Hoe haaks staat Gods zwakke plek op onze natuurlijke voorkeur! Wij worden geïmponeerd door hetgeen krachtig en ongebroken is. Wij pronken met ons nationale elftal, met onze mooie auto, met ons knappe gezichtje. En heb je een heel mooi rapport, dan ben je al gauw het lieverdje van de juffrouw. Zo zien wij het kleine al gauw over het hoofd, zo hoog zien we op tegen het grote. En toch is het absoluut noodzakelijk, dat wij ons Gods zwakheid eigen maken. Het is een zaak van het Koninkrijk. Jezus zocht de kleintjes, de gekneusden, de zieken, de outcasts, de kinderen. Waar zit ons hart? Waar staan wij eigenlijk in de wereld? Dekken we ons temidden van de 'grote' mensen, onder de indruk van hun grote auto's, geïmponeerd door hun grote woorden? Of hebben we oog voor het schlemieltje van de klas, die kollega onderaan de pikorde, die depressieve vrouw, waar iedereen langsheen loopt en wie ook maar klein en zwak zijn in deze wereld waar grote bekken de dienst uitmaken.

Werkelijk het is een zaak van Gods Koninkrijk, ja, zelfs een zaak van onze Toekomst. Denk maar aan Mat. 25: „Want Ik heb honger geleden en jullie hebben Mij te eten gegeven. Ik heb dorst geleden en jullie hebben Mij te drinken gegeven. Ik ben vreemdeling geweest en jullie hebben Mij gehuisvest, naakt en jullie hebben Mij bekleed, ziek en jullie hebben Mij bezocht. Ik ben in de gevangenis geweest en jullie zijn tot Me gekomen ... Want in zoverre jullie dit aan één van mijn minste broeders hebt gedaan, hebben jullie het aan mij gedaan ...

„Dank U, Vader in de hemel, dat U Zich niet te groot voelt voor ons, voor mij. O God, bewaar ons ervoor, dat ook wij ons nooit te groot voelen voor het kleine!”

A. van der Dussen, Eindhoven

Godsverduistering (3)

„Hoe krijgen wij een genadige God?” Die vraag is nog altijd van belang. Want de Godsverduistering heeft alles te maken met de oerzonde; de moderne vervreemding van God is een zeer *schuldige* vervreemding. God staat niet om de hoek op ons te wachten, bereid om in te spelen op onze pogingen om de gevolgen van een ontspoorde mondigheid te bestrijden. Het kan alleen tot een ontmoeting met Hem komen, wanneer Hij ons mensen rechtvaardigt van onze schuld en wij Hem smeken om zich genadig weer naar ons toe te wenden.

Happy

Van mensen die met thema's als 'schuld' en 'genade' bekend zijn, mag verwacht worden dat zij iets kunnen met deze benadering van de Godsverduistering en met de uitweg daaruit die Graafland wijst. Maar hoe zit het met al die mensen, voor wie God inderdaad niet terzake doet? Zouden bv gedreven milieu-activisten, die zich een ongeluk geschrokken zijn van de kwalijke gevolgen van het proces van mondigwording van de mens, zich aangesproken voelen door het appèl om het kwaad bij de wortel uit te roeien en de rebellie tegen God te beëindigen? De vraag stellen is haar beantwoorden: er zijn maar heel weinig milieu-activisten die zich iets voor kunnen stellen bij een persoonlijke God die de verkwistende mensheid ter verantwoording roept. Toch is dat een voorwaarde, wil het spreken over God relevantie hebben. En dan hebben we het nog niet gehad over al die mensen, die het wel best vinden zoals de wereld draait: de versotke automobilisten, de onkerkelijke burens die als hoogste doel hebben dat ze drie keer per jaar met vakantie gaan, de jongens voor wie voetbal alles is, de TROS- en VERONICA-fans enz. enz. enz. Zij tobben zich niet af over de schaduwzijden van de mondigheid van de moderne mens, maar genieten op en top van de vele mogelijkheden die de westerse samenleving hun biedt. Zulke mensen halen helemaal de schouders op als het woord 'God' valt. Zij ervaren de Godsverduistering allerm minst als een probleem, laat staan dat zij geïnteresseerd zijn in een mogelijke oplossing daarvan. Zij zijn, om met Graafland te spreken, zo happy met zichzelf, dat zij onvoorstelbaar ver af zijn van het nulpunt waarop zij gaan inzien dat het met de wereld en met henzelf alleen nog maar goed komt als God goddelozen rechtvaardigt.

Algemene openbaring

De beangstigende vraag is nu, of het leven van deze mensen niet aan-

toont dat je ook zonder God uitkomt, dat het geen 'must' is om in Hem te geloven. Houden wij ons in de kerk dan inderdaad met dingen bezig, die behoren tot de franje aan het leven die heel wel gemist kan worden? Vergis je niet! zegt Graafland. Want het is niet waar, dat al die mensen voor wie God een overbodigheid is, volkomen met Hem hebben afgerekend en van Hem af zijn. Daarvoor heeft God toch te zeer zijn stempel gedrukt op de werkelijkheid. Mensen kunnen wel denken dat de werkelijkheid zonder God compleet is, maar af en toe zullen ze toch stuiten op de sporen die Hij in de wereld heeft achtergelaten en die door geen menselijke mondigheid kunnen worden uitgewist. Graafland doelt hier op wat wij *algemene openbaring* noemen: God doet niet alleen van zich spreken in de bijbel, maar er zitten ook in de gewone werkelijkheid om ons heen allerlei verwijzingen naar Hem. Daarbij is te denken aan de imposante schoonheid en verbazingwekkende gekompliceerdheid van de schepping: zo getuigt bijvoorbeeld de (sterren)hemel van Gods grootheid (psalm 19:2 Groot Nieuws Bijbel; vgl. Rom. 1:20). Maar Graafland wijst ook op de kennis van Gods wet waarover heidenen blijken te beschikken (Rom. 2:14,15): Gods normen voor goed en kwaad zijn kennelijk op een of andere manier toch ook een natuurlijk gegeven. Dat de in Godsverduistering levende mens daarmee niets doet, is vers twee; het gaat erom, dat er iets *natuurlijks* zit in religie en dat een menselijke mondigheid die God uitrangereert geen recht doet aan de werkelijkheid.

Niet uit de lucht gegrepen

Het waardevolle van deze verwijzing naar Gods algemene openbaring is, dat daardoor de Godsverduistering in een ander perspectief komt te staan. Het lijkt in onze samenleving zo volmaakt vanzelfsprekend, om ervan uit te gaan dat de werkelijkheid zonder God compleet is. Een gelovige schijnt iemand te zijn, die iets religieus toevoegt aan de feiten, zodat God 'uit de lucht gegrepen' lijkt. Maar is die voorstelling niet veel te simpel? Is al die religie op aarde nu werkelijk enkel en alleen aan het brein van mensen ontsproten, die nog niet ontdekt hadden hoe de wereld nu echt in elkaar steekt? Of moeten wij het veeleer omdraaien en constateren, dat de Godsverduistering getuigt van een *reductie* van de werkelijkheid? Doet de religieuze mens uiteindelijk niet meer recht aan de dingen dan de wijsneus die het spreken over God een evidente overbodigheid vindt? Ik bepleit hier niet, dat christenen hooghartig het

hoofd schudden om de dwaasheid dat mensen niet eens meer in God geloven. Wie zelf nog nooit onder de Godsverduistering geleden heeft, dient zich ernstig af te vragen of hij zijn tijd wel kent en misschien ook of hij zichzelf wel kent. Nee, een wereld die zo ingericht is dat het lijkt alsof God er niet is, stelt ons voor een reëel probleem. Maar laten wij daarbij niet van de weeromstuit gaan denken, dat 'gelovig zijn' op geen enkele manier aansluit bij de feiten en dat, omgekeerd, een leven zonder God je reinste vanzelfsprekendheid is. Het levert op zijn minst een aantal forse problemen op voor de filosofie, om te konkluderen dat de werkelijkheid zonder God compleet is. Natuurlijk, daar liggen al die TROS- en VERONICA-fans niet wakker van. Maar hebben zij daarmee het *gelijk* aan hun kant? Ik wil maar zeggen: zó uit de lucht gegrepen is God nu ook weer niet. Daarvoor zitten er voor het geloof net iets teveel aanknopingspunten in de gewone werkelijkheid om ons heen.

Verblindings

Maar als die aanknopingspunten er zijn, is het dan niet te pessimistisch om uit te gaan van een fundamentele diskontinuiteit tussen de natuurlijke mens en God? Heeft Berkhof dan toch gelijk met zijn bewering, dat mensen die schrikken van de gevolgen van een ontspoorde autonomie, nog slechts één hoekje om hoeven te gaan om God te ontdekken? Nu, inderdaad zou je kunnen zeggen dat zij in hun zorg en verontrusting gekonfronteerd worden met God. Zij worden gewaar, dat de schepping het niet verdraagt als de mens zich opwerpt als haar god en heer; in de problemen waarmee zij worstelen schreeuwt de wereld het uit dat het zonder God niet gaat. Voor onze ogen wordt zichtbaar, dat onder de druk van de *feitelijkheid* barsten ontstaan in de koepel van Godsverduistering die om het leven heen staat. In die zin blijft de mens dus gekonfronteerd worden met God, al is hij nog zo druk doende geweest Hem te negeren. Alleen – die konfrontatie als zodanig werkt nooit uit, dat mensen zich alsnog aan Hem gewonnen geven. Paulus' verwijzing naar Gods algemene openbaring is allerm minst optimistisch getoonzet. In Romeinen 1 is het thema niet, dat de natuurlijke mens al een heel eind op weg is om God te kennen, maar dat hij zich verzèt tegen de waarheid van God waar hij mee gekonfronteerd wordt. De religieusiteit die Paulus waarneemt is voor hem dan ook geen hoopvol teken, maar het schrikwekkend bewijs van de weigering van de mens om voor de enige ware God te buigen. De waarheid

over God, die inderdaad in de werkelijkheid oplicht, wordt in ongerechtigheid tenonder gehouden; de mogelijkheid om God te kennen, loopt op niets uit doordat mensen er verblind en dwaas op reageren (Rom. 1:18-23). Anders dan de Rooms-Katholieke theologie heeft de Reformatie dan ook in de algemene openbaring geen opstapje voor de mens gezien, om op eigen kracht al enigszins tot God te naderen, waarna de genade de rest doet. De koppigheid en verblindheid van de mens is zo groot, dat hij God blijft miskennen, ook als Deze langs natuurlijke weg van zich doet spreken. God komt er eenvoudigweg niet doorheen, door die muur van verzet, tenzij... – tenzij de mens wedergeboren wordt. Al krijgt de mens het nog zo benauwd van de ontspoorde autonomie, hij zal nooit zijn vergissing erkennen en ootmoedig bij God terugkomen, tenzij... – tenzij de Geest van Jezus Christus hem ertoe drijft zich met God te laten verzoenen.

Het werk van de Geest

Ook Graafland komt in zijn boek uit bij dit werk van de Geest. Daar ligt naar zijn mening de enige mogelijkheid, om heen te breken door het gevoel van zovelen, dat God totaal irrelevant geworden is. Hij heeft geen enkele illusie, dat de Godsverduistering 'vanzelf' wel weer zal overgaan. Waarom zou een milieu-aktivist zich plotsklaps bij zijn strijd gaan laten motiveren door het geloof, dat de schepping als een sieraad moet kunnen flonkeren tot eer van de Schepper? Welke argumenten zou je moeten aanvoeren, om iemand die zich best wel happy voelt ervan te overtuigen, dat hij niet zonder God kan in dit leven? Zeker, er zijn goede argumenten om vraagtekens te zetten bij dat gevoel van 'happy zijn' in een Godloze wereld, zo goed als je een milieu-aktivist erop kunt aanspreken dat zijn ijver een betere basis verdient dan die van het evolutionisme. Maar denk niet dat het ook maar iets uithaalt, tenzij... – tenzij de Geest mensen de ogen opent, hen doet beseffen dat zij gezondigd hebben door God er buiten te laten, hen doet ontdekken dat er geen vernieuwing zonder verzoening mogelijk is. Zijn wij dus machteloos als het erom gaat de Godsverduistering te verdrijven? Ja, zegt Graafland, maar het is geen passieve machteloosheid; zij drijft ons tot een vurig gebed om de krachtige werking van Gods Geest.

Verrassend

Op dit punt neemt het boek een enigszins verrassende wending. Zo op het eerste gezicht heeft deze uitkomst iets tams; heel die berg van problemen rond de Godsverduistering lijkt het muisje te baren van een overbekend en daardoor weinig boeiend dogma: de noodzaak van de wedergeboorte. Maar zoals Graafland

erover schrijft, ga je toch weer de oren spitsen. In de eerste plaats neemt hij hier afstand tot de formuleren van de Dordtse Leerregels. Hij erkent, dat dit belijdenisgeschrift in essentie goed gesproken heeft over die noodzaak van wedergeboorte en dat de verwerping van de remonstrantse opvatting in dit opzicht terecht was en aktueel blijft. Tegelijk oefent hij kritiek uit op scholastisch gedachtengoed in hoofdstuk III/IV en waarschuwt voor de lijdelijkheid waartoe de Leerregels daarmee aanleiding kunnen geven. Nu hoeft deze kritiek de Nederlands Gereformeerde lezer niet te verbazen; tientallen jaren geleden heeft prof. Jager al op hetzelfde gewezen. Maar het is toch opmerkelijk, dat een Gereformeerde Bonder als prof. Graafland die kritiek nu bijvalt zonder een blad voor de mond te nemen. Dat vind ik zo aantrekkelijk van zijn boek; hij waardeert de gereformeerde traditie, maar is niet te bang om er ook eens van te zeggen: daar en daar deugt zij niet en kan zij tot ontsporingen leiden! Met andere woorden: wij zijn als Nederlands Gereformeerden niet de enigen die de pretentie hebben in de gereformeerde traditie verder te gaan, maar daarbij de noodzaak ervaren hier en daar gaatjes te prikken in de belijdenis, om te voorkomen dat zij een harnas wordt dat ons in de voortgang belemmert. Belangrijker is echter nog, in de tweede plaats, dat Graafland aandacht vraagt voor een zijde van het werk van de Geest waarover de gereformeerde traditie een bijna volkomen stilzwijgen bewaart. Dat de Geest blinde mensen ogen wil openen voor Gods verzoenende aanwezigheid in Christus; dat Hij onverzettelijke vijanden van God wil maken tot dienaren vol goede werken; dat Hij in afgestompte christenen een laaiend vuur van liefde en vertrouwen wil ontsteken – daarover spreekt de belijdenis zo royaal, eerbiedig en enthousiast, dat zij ons vaak ver vooruit is. Maar dat de Geest voor de verovering van mensenharten gebruik kan en wil maken van charismata zoals de gaven van profetie en genezing – daar ruimt onze traditie geen plaats voor in. De argumentatie is bekend: die gaven waren nodig aan het begin van de kerkgeschiedenis; nu wij echter over de bijbel beschikken zijn zij niet meer nodig. Graafland zet bij die argumentatie vraagtekens met een beroep op ... Calvijn. Die was weliswaar vuurbang voor het misbruik van de charismata zoals hij dat waarnam bij doperse extremisten, maar in beginsel hield hij het voor mogelijk, dat de Geest in bijzondere tijden zich opnieuw van bijzondere gaven zou bedienen. Graafland merkt op, dat Calvijn daarbij dacht aan zijn eigen tijd en aan een 'charismatisch' reformator als Luther in het bijzonder. Hij gaat dan als volgt verder: „Laten we er

nu eens van uit gaan, dat Calvijn gelijk heeft met zijn opvatting, dat de Geest zich als regel niet van bijzondere gaven bedient. Dan blijven er uitzonderingen op die regel mogelijk. Die uitzonderingen zijn te verwachten in zeer bijzondere tijden. De tijd van Luther en Calvijn was zo bijzonder: de kerk moest toen een uitzonderlijk grote hobbel over. Dat is gelukt dankzij een bijzondere werking van de Geest. Zouden wij dan in onze tijd niet op iets dergelijks mogen rekenen? Want heeft de kerk in onze tijd niet een minstens zo grote hobbel te nemen – die van de Godsverduistering? Hebben wij het recht om vast te stellen, dat de Geest ons daarin nooit en te nimmer te hulp zal snellen met bijzondere werkingen?”

Calvinistisch-charismatisch

Graafland zou Graafland niet zijn, als hij hier niet zou waarschuwen voor een christelijk leven, waarin het accent verlegd wordt van de rechtvaardiging van de goddeloze naar de charismatische begiftiging van vromen. Ook hier ziet hij weer het risico van het 'harmoniedenken': de Geest wordt nogal eens voorgesteld als degene die inspeelt op de spirituele mogelijkheden van de mens. Mij dunkt: hij ziet geen spoken. De diskontinuiteit tussen God en mens heeft ook betrekking op het spirituele. Ik kan mij nooit aan de indruk onttrekken, dat Pinkstern mensen en charismatici daaraan nog wel eens voorbijgaan en veel te kritiekloos de extase van hun eigen geest interpreteren als de manifestatie van de Heilige Geest. Het is duidelijk dat Graafland die kant niet op wil. Maar hij wil zich vanwege dat risico evenmin laten terugdringen in de hoek waar het charismatische wordt buitengesloten. Hij wijst op Koreaanse kerken, die in het spoor van Calvijn gaan maar daarbij open staan voor het charismatisch werk van de Geest en zo in hun samenleving een opvallende wervingskracht ten toon spreiden. Zijn vraag is: hebben wij hieraan geen boodschap? Het komt mij voor dat wij hiermee aan het denken gezet worden. Dat is iets anders dan knopen doorhakken inzake al die lastige vragen rondom de Pinksterbeweging en de charismata. Daarvoor heb je meer nodig dan 15 verrassende bladzijden in een boek dat vanuit de gereformeerde traditie over de Godsverduistering wordt geschreven. Maar het lijkt mij van enorm belang, om er met Graafland voor te waken dat het een nietszeggende kreet wordt: „Verwacht het van de Geest!” Als het waar is, dat die verwachting het enige is dat ons rest in onze machteloosheid om mensen uit de Godsverduistering weg te leiden, dan zal het erom gaan ook werkelijk open te staan voor de Geest, kritisch onderscheidend maar ook ootmoedig onbevangen. (slot volgt)

Pastorale Notitie

G. v.d. Brink, Veenendaal

Gebruiksvoorwerpen

Vorige week zondag mocht ik ons jongste kleinkind dopen. Eerlijk gezegd doe ik zulke dingen niet graag. Ik laat het liever aan een collega over. U raadt het al: „Hij is bang voor emoties!” Ja, nu kunt u me een heel verhaal ophangen over Oosterlingen die zich niet schamen voor hun emoties. En over kouwe kikkers uit het Noorden. Maar vindt u het leuk, zo'n huilende dominee? De

gemeente staat doodsangsten uit en niemand hoort meer iets.

Goed, ik was bang voor emoties. Als je al die lieve gezichten voor je ziet, hou je dan maar goed! En dan stond er nog zo'n klein lief dondersteentje bij dat een paar dagen na de geboorte van haar broertje bijna was verdronken. Ook dat nog! De ouders dachten: „Nu krijgen we een kind en tegelijk moeten we er één afstaan”. Maar daar stond ze weer. Helemaal vooraan natuurlijk. Stel u voor: meer dan veertig van die kleintjes rond het doopvont. En tien van 'ons' er bij. Mocht ik alstublieft last hebben van ontroering?

Maar het ging goed. Ik had een grote kom water, waar ik flink in roeren kon. Ik liet het water door mijn hand lopen en vroeg: „Jongens wat doe je met water?” „Dopen!” riep het dondersteentje, alsof ze zeggen wou: „Man, schiet op!” Toen vertelde ik het verhaal van kinderen die kampeerden aan een meer in Frankrijk. Ze waren blank, maar ze smeerden zich eerst in met modder. Als ze helemaal zwart waren, sprongen ze in het water. Wat deed het water? Het maakte hen helemaal wit!” Intussen werden blikken van verstandhouding gewisseld: „Hij heeft het over ons!! Hoe weet hij dat?” Maar het voorbeeld greep ze: „Zo wast onze Here God onze zonden af, want wij zijn zwart. Opa's en Oma's ook! Hoe goed is de Here. Ze begrepen.

Ze geloofden.

We zongen:

Er is gedoopt!

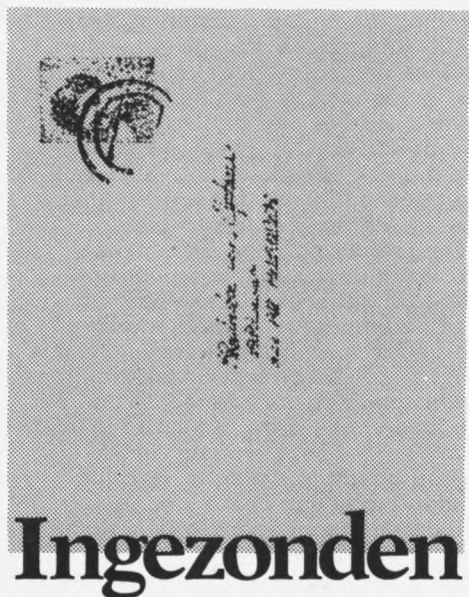
Wij allen zijn verbonden!

*Het voorgeslacht, de ouders,
die hier stonden,
de ganse kerk in één geloof!*

Eerlijk gezegd heb ik me wat afstandelijk opgesteld. Ik heb die doop pas gebruikt, toen ik op mijn fietsje zat. Een heerlijke plaats om te mediteren, zo'n fiets! Ik legde mijn gebed voor de troon: „Here, laat dat kleine joch opgroeien in de wijde ruimten van Woord en Geest! U hebt het beloofd! Houdt het vast in deze tijd van God-verlating!”

Zo gaat het me ook vaak als ik avondmaal bedien. Ik ontvang het sacrament in de kerk en ik gebruik het op de fiets. Geloof, belofte, doop, avondmaal zijn gebruiksartikelen. Net zoals stofzuigers, fietsen, auto's. Het merkwaardige is dat je sommige van die voorwerpen tegelijk kunt gebruiken. Wist u dat je het avondmaal kunt gebruiken achter de stofzuiger? En als ik eens kleingelovig ben, vraagt de Here (een beetje verwijtend): „Waar was je sacrament?”. Net zoals de Here Jezus vroeg aan de discipelen: „Waar was jullie geloof?” Luc. 8:25. Ze hadden het toch? Waarom gebruikten ze het dan niet?

Wat heb je nou aan een stofzuiger die je altijd in de kast laat staan? Is het niet zo?

Ingezonden

Michaël en Israël

Misschien een voor de hand liggende reactie, uit een voor de hand liggende hoek ook. Toch reageer ik met enige schroom, à la Elihu, gezien het verschil in leeftijd en staat van dienst. En ook met schroom, omdat het artikel waarop ik reageer is geschreven door iemand die ik altijd graag hoor preken. De preek over de engelen op de 'Jakobsblad-

der' heb ik zelfs van de band willen horen, omdat mijn gemeente er zo vol van was.

Nu schreef dezelfde Ds. van de Brink deze keer (31 augustus) weer over bepaalde engelen, opnieuw was het een fijn verhaal, aktueel (de vorst van het rijk der Perzen = de boze geest achter Irak), máár, dit verhaal werd wreid verstoord. En dat was toen aartsengel Michaël even in verband werd gebracht met Israël, of beter: *niet* in verband werd gebracht met Israël.

Op zich leek het mij juist, dat Israël genoemd werd in een artikel n.a.v. de situatie in het Midden-Oosten. Iedereen weet, dat eliminatie van Israël het uiteindelijke doel is van Saddam Hoessein. De zoveelste bedreiging voor het Joodse volk. Ik geloof dat het in de huidige situatie sowieso beter zou zijn geweest als Ds. van de Brink niet had geschreven, dat Israël zijn heil zoekt bij de Joden zijn bang geworden voor gas, want daar hebben wel meer dwazen mee gewerkt... Dit echter terzijde. Maar dan de konklusie in deze Pastorale Notitie: Israël kan vanwege die atoombommen dus niet rekenen op steun van Michaël! Dat is een beangstigende gedachte, ook als we die op onszelf betrekken. Want waar zoeken wij als NAVO-land ons heil,

in elk geval tot voor een jaar? Behoren wij tot een duivelse organisatie? Maar wat veel belangrijker is: is het wáár, dat Michaël en andere engelen alleen meestrijden met die mensen, die volledig op God vertrouwen? Waar vertrouwde Jakob op, toen de engelen hem in een droom verschenen: op leugen en bedrog en op zijn eigen vluchtende benen. Waar vertrouwde Israël op, toen de engel aan Gideon verscheen, aan Manoachs vrouw, aan Elia en Elisa, Elisabeth en Maria? Was het Israël in de tijd van Daniël zoveel beter dan het Israël van nu? Als diezelfde Michaël niet heeft gewaakt over het Israël van 1949, '56, '67 en '73, wie was het dan?

Mijn angst is, dat wij met twee maten meten: het ongehoorzame Israël van het O.T. kreeg kans op kans, daar kunnen wij niet onderuit, maar het huidige Israël is verloren. Wellicht denken wij zo tot onze eigen schade. Want is het werkelijk zo dat Gods bijstand afhangt van ons gedrag? Halen we het evangelie zo niet naar beneden? Paulus gaat zingen over de ondoorgrondelijkheid van Gods wegen, want even daarvoor hoorde hij zichzelf de volgende woorden citeren en dikteren aan Tertius: Dit is mijn verbond met hen, wanneer Ik hun zonden wegneem. God heeft hen allen onder ongehoor-

zaamheid besloten, om zich over hen allen te ontfemen (Rom. 11:27, 32). Nog verder terug in de brief heeft hij zijn tranen toevertrouwd aan het papier, zijn smart om de Joden (9:2v.). Die smart mis je zo vaak in onze kring, al zal Ds. van de Brink zijn konklusie niet zo kil bedoeld hebben als het lijkt. Maar mijn zorg betreft vooral dat voorbijzien aan Gods onberouwelijkheid (11:29). Je mist dan toch wel een essentiële trek van het evangelie: toch overwint eens de genade – al is het maar om de eer van Gods eigen naam (Ez. 36:22). Gelukkig voor Israël, gelukkig voor ons ook. Want God is ook voor ons *om niet* genadig, en niet omdat wij zo goed zijn dat we in Christus geloven. En die indruk wordt weleens gewekt als Israël ervan langs krijgt.

F.H. Blokhuis,
Hardinxveld-Giessendam

Naschrift

1. Dat Israël zijn kracht zoekt niet in Jezus Christus, maar in de atoom-bom, kan ieder waarnemen (met Paulinische tranen, inderdaad en niet „om Israël ervan langs te geven“).
2. Mijn preek vroeg: „En wij? Stel je voor dat Amerika wegviel. Waar bleven we dan? Of zijn wij anders?“
3. Naar mijn mening is niet de huidige staat Israël („Israël naar het vlees“ (1 Kor. 10:18), draagster van de belofte („zij zullen Mij tot een volk zijn“, Ez. 37, 27 en „...ter plaatse, waar tot hen gezegd was gij zijt mijn volk niet, daar zullen zij genoemd worden: zonen van de levende God“, Rom. 9:24-26, zie ook Handel. 15:14-18; 1 Petr. 2:7-10), maar „het Israël Gods“. „Want niet allen die van Israël afstammen, zijn Israël“, Rom. 9:6. Israël... „Dat zijn wij“, die Hij geroepen heeft, niet alleen uit de joden, maar ook uit de heidenen, Rom. 9:24 vv. Wat een verkiezing! Inderdaad: Gods belofte aan Abraham is onberouwelijk. Vandaar deze genade over ons...
4. Zodra wij „hooggevoelende worden“ (Hand. 13:40 e.v.) en denken dat we vanwege de voortreffelijkheid van ons geloven of onze gereformeerde God aangenaam zijn, mogen we vrezen. Of ook als we ons gaan „beroemen tegen de takken“ (een anti-Israël houding). Let dan op de grote genade Gods, maar ook op zijn strengheid. Over de gevallen strengheid, maar over u goedertierenheid. Als u tenminste bij Gods genade blijft, anders zult ook gij weggekapt worden, Rom. 11:22. Want als God de natuurlijke takken niet gespaard heeft, zal Hij ook u niet sparen.
5. Toch overwint eens de genade. Maar niet in universalistische zin. Met alle vragen, die ook ik overhoud

t.a.v. de inzet van Michaël en zijn engelen op seculiere fronten, staat voor mij vast dat het in de eindtijd (midden in de politiek) steeds meer zal gaan om de vraag: Wat dunkt u van het verzoenende offer van Christus en van Zijn macht om de New Age te brengen? Indien iemand de Here niet liefheeft, hij zij vervloekt. Maranatha! 1 Kor. 16:22. 6. Ook hete tranen om takken die afgekapt worden, worden gedroogd straks. En voorgoed.

G. v.d. Brink, Veenendaal

De formuleren van enigheid

Een paar maal heb ik de artikelen van ds. De Jong over het ene talent gelezen, en iedere keer was er iets dat mij daarin hinderde. Niet omdat ik het met sommige uitspraken oneens was. Dat gebeurt mij wel vaker, maar dat hoeft mij noch anderen te storen. Opbouw is een discussie-orgaan, dat zijn lezers niet voorschrijft hoe ze moeten denken, maar opinies voorlegt ter overweging. Verschil van inzicht was het dan ook niet dat mij dwars zat. Wat mij teleurstelde, en misschien zo nu en dan zelfs ergerde, was de grote afstand die ds. De Jong in acht nam: afstand van de dingen waarover hij schrijft, en daarmee tegelijk van de mensen, die deze dingen gedaan hebben.

Laat ik als voorbeeld de Dordtse kerkenordening kiezen. Die geeft blijk, schrijft ds. De Jong, van autoritaire bedillerigheid; duidelijk is te zien dat ze stamt uit een tijd dat de maatschappij nog een heerschappij was. Nu kan het wel waar zijn, dat de Dordtse kerkenordening veel regelt, ook al is ze aanzienlijk korter dan de meeste van haar twintigste-eeuwse opvolgsters. Maar ik geloof niet dat we haar recht doen, wanneer we haar bestempelen als een product van heerschappelijk denken. De kracht van de Dordtse kerkenordening is juist dat ze uit de kerken is voortgekomen, en niet door de overheid opgelegd. Een kerk naar de smaak van de overheid ingericht zou er heel anders uitgezien hebben. Die overheid zou de kerk in haar macht gebracht hebben. Het beroepen van predikanten zou dan geregeld zijn op het stadhuis, evenals de verkiezing van ouderlingen en diakenen. De vraag wie toegang had tot het avondmaal zou beantwoord zijn door de burgemeesters, en niet door de kerkeraad. En ook de belijdenis van de kerken zou door de overheid zijn vastgesteld.

Dat is de boodschap, die ik in de Dordtse kerkenordening nog steeds beluister. Ze heeft uitdrukking gegeven aan het eigen recht van de kerk, ook tegenover wat ds. De Jong heerschappijen noemt, die de kerk wilden besturen als een overheidsde-

partement. Die verdienste lijkt mij heel wat groter dan het mogelijke bezwaar van een te ver gaande regelzucht. Het is in de zeventiende eeuw dikwijls niet gelukt dat recht van de kerk tegenover de overheid tot gelding te brengen. De Dordtse kerkenordening is dan veelal meer richtingwijzer dan reglement. Maar ze heeft een structuur aangegeven die tot op heden in hoofdzaak bruikbaar is gebleken.

Nu kunnen we natuurlijk zeggen dat het hier uiteindelijk gaat om een kwestie van accenten. Ds. De Jong wijst op de zwakke en ik op de sterke zijde van de Dordtse kerkorde. Maar misschien is dat niet helemaal toevallig. Er kan een algemeen verschil in waardering uit blijken, over de waarde die de erfenis van het verleden voor ons nog heeft. Dat geldt dan wel in het bijzonder van de belijdenis van onze kerken.

Onze omgang met de confessie is het belangrijkste vraagstuk dat ds. De Jong aansnijdt. Daar zou ik dan ook wat uitvoeriger bij willen staan. Ds. De Jong pleit voor een soepele, geestelijke binding, die ons los maakt van de letter. Een strakke juridische binding is gevaarlijk, omdat juist de kleinste geesten dan wantrouwen en achterdocht zullen zaaien tegen goede dienaren van het evangelie.

Met zo'n stelling weet ik nauwelijks raad. Ten eerste zou ik niet graag mijn broeders en zusters in kleine en grote geesten verdelen. Ten tweede zie ik niet hoe een soepele binding die kleine geesten onschadelijk kan maken. Wie graag wantrouwen en achterdocht zaait kan dat altijd doen, en ik denk zelfs dat hij daar des te eerder behoefte aan zal hebben in een kerk die de mensen weinig confessioneel houvast biedt. Ten derde lijkt mij de tegenstelling tussen kleine geesten en goede evangeliedienaren wat goedkoop. Zo wordt de vraag niet zuiver gesteld. Ook bij een strakke binding aan de belijdenis zullen kerkelijke vergaderingen hopelijk de wijsheid hebben te kiezen tegen kleinzielige vitterigheid en vóór oprechte bediening van het Woord. De vraag is juist wat er moet gebeuren bij wederzijdse goede trouw en bij eerlijke bedoelingen van beide kanten. Zijn we dan met een soepele binding het beste geholpen?

De belijdenisgeschriften heten formuleren van enigheid. Ds. De Jong vindt dat geen goede benaming. Catechismus en Nederlandse Geloofsbelijdenis zijn niet met die bedoeling opgesteld, schrijft hij, en pas later „tot die ondragelijke funktie verheven“. Maar zoveel tijd lag daar toch niet tussen. De Nederlandse Geloofsbelijdenis is van 1561, en reeds tien jaar later, in 1571, bepaalde de synode van Emden dat alle predikanten die zouden hebben te ondertekenen. Dat besluit had ook

niet eerder kunnen vallen, want die synode van Emden was de eerste die vanuit de Nederlandse kerken ooit gehouden is. Een onnatuurlijke ontwikkeling was het evenmin. Het eerste artikel van de confessie opent nog altijd met de woorden: „wij geloven allen met het hart en belijden met de mond”. Nu weet ik wel, dat het woordje 'allen' in de oorspronkelijke Franse uitgave niet voorkomt, maar ik denk dat het de bedoeling van de belijdenis heel goed uitdrukt, en het heeft van het begin af in de Nederlandse tekst gestaan. De belijdenis geeft aan wat wij allen geloven. Ze zegt wat wij als kerkleden met elkaar gemeen hebben. De predikanten die deze confessie hebben aanvaard, kunnen wij het vertrouwen geven dat we aan goede dienaars van het evangelie schuldig zijn. Maar dan moet de gemeente daar ook op aan kunnen. Ze moet weten dat haar predikanten voor die confessie eerbied hebben, en dat mag die predikanten ook niet ondraaglijk zijn. Respect betekent niet dat de belijdenis eens en voor al vast staat. Ieder kan tot de overtuiging komen, dus ook iedere predikant, dat op bepaalde punten de belijdenis zou moeten worden herzien. Wie dat vindt kan zijn gevoelens aan de kerken voorleggen. Hij zal daarin heel voorzichtig moeten zijn, want die belijdenis is niet alleen van ons. Ds. De Jong wil graag dat kerken van gereformeerde confessie elkaar aanvaarden, en ik wens dat met hem. Dan mogen wij elkaar die aanvaarding niet moeilijker maken dan nodig is door lichtvaardige verandering van de belijdenisgeschriften. Het zijn formulieren van enigheid, ook over de kerkmuren heen. Vinden wij een wijziging nodig, dan doen wij er goed aan in de gedachtenwisseling over een voorgestelde verandering ook te luisteren naar wat ons vanuit andere kerkgenootschappen gezegd wordt. Dat is een eis van echte gereformeerde oecumene. Wat echter niet kan is dat ieder voor zichzelf beslist in hoeverre voor hem of haar die belijdenis nog aanvaardbaar is. Ds. De Jong lijkt daar wel voor te pleiten in zijn antwoord aan broeder Kadijk: het zou frustrerend zijn alle twijfel gewelddadig af te knippen, en bovendien het theologisch denken tot saaiheid veroordelen. Ik ben geen theoloog en spreek hier naar dat ik verstand heb, maar overtuigd word ik door die bezwaren niet. Wetenschap is groter dan wijzelf, en wie zich daarin werkelijk verdiept hoeft voor saaiheid niet bang te zijn. Dat geldt ook voor theologische wetenschap. Maar voor alle wetenschap geldt tevens, en dus ook voor de theologie, dat er geen waarheid bestaat, die strijdt met het Woord Gods. Een binding aan dat Woord knelt niet, en een belijdenis die tracht dat Woord na te spreken belemmert ons niet. De weg die ds. De Jong wil inslaan

is niet nieuw. Er zijn al heel wat kerken geweest in de loop van de geschiedenis, die zich losgemaakt hebben van bindingen aan de confessie. Ik ken geen voorbeeld, waarbij dat op den duur niet tot een verlaten van de confessie geleid heeft. Niet bij de eerste generatie, want die is nog sterk in het oude denken geworteld. De eerste kritiek wordt meestal uitgesproken in wat ds. De Jong noemt 'konfessionele herkenbaarheid'. Maar op langere termijn is het tot nu toe altijd een onstuitbaar proces gebleken. Ds. De Jong schrijft, dat wij als Nederlands Gereformeerde Kerken niet meer op de wijze van het oude ondertekeningsformulier vastgeklonken zitten aan de belijdenis. Ik weet niet wanneer die kerken daartoe dan besloten hebben. Het akkoord van kerkelijk samenleven zegt het anders, en dat kan niet gewijzigd worden door publicatie van een serie artikelen in Opbouw. Voor mij blijven die drie formulieren de uitdrukking van wat wij als Nederlands Gereformeerden allen geloven, in Amsterdam niet minder dan in Lutjebroek.

A.Th. van Deursen, Amstelveen

Samen zwijgen

Het gebeurt nog regelmatig dat de verhouding met de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt (GKV) het leven van mensen in de Nederlands Gereformeerde Kerken (NGK) ernstig vergalt. De kerkelijke breuk is al meer dan twintig jaar oud, maar de wonden die toen zijn geslagen, doen nog zeer in 1990. Er is ook heel wat schade opgelopen: verbroken vriendschappen en familiebanden, afgesneden geloofsgemeenschap, emotionele wonden van verhitte vergaderingen. Elke oorlog brengt slachtoffers aan beide kanten. Twee jaar geleden bracht de kwestie van correspondentie met de Doppekerken in Zuid Afrika de oude pijn weer naar boven. Dit jaar is er naast de 'terugkeer' van de kerk in Enschede het boekje over 1968 van Dr. W.G. de Vries. Nog steeds vallen er slachtoffers. De stemming wordt weer hard en verbitterd. Waarom? Met de recente artikelen in Opbouw van ds. H. de Jong kan ik van harte instemmen wat betreft de positieve kanten van de NGK. De dwaalleer over de enige ware kerk speelt geen rol meer, het keurslijf van geboden en verplichtingen op het gebied van onderwijs, politiek, maatschappelijk is ons ontvallen. – Ik generaliseer – Wel staan we daardoor meer kwetsbaar door dit gebrek aan 'eigen' instituten. Als dit ons brengt tot een sterker vertrouwen op onze Here God, dan kan dit alleen maar winst zijn. Mijn oproep is om de GKV stil te zwijgen. Geen structurele contacten,

geen samenspreking. Boekjes en artikelen over de vrijmaking of 1968 naar de prullemand verwijzen. Geen artikelen in Opbouw meer hierover. Door dit negeren krijgen wonden tijd om te helen. Omdat er geen verwachtingen zijn, is er ook geen irritatie. De persoonlijke contacten over en weer kunnen daarentegen sterker worden. Je komt de vrijgemaakte broeder of zuster tegen bij activiteiten voor een christelijke boekwinkel, bescherming van ongeboren leven, hulpverlening aan bejaarden etc. Doordat we geen interesse hebben voor hun kerk, is er meer ruimte voor persoonlijk contact. Het stilzwijgen van de GKV heeft ook een tweede gevolg. De energie die zo overblijft, kan gebruikt worden om contacten te verstevigen met christenen uit andere tradities. Door te leren van deze groepen kan ons geloofsleven verrijkt worden. Is b.v. onze kerkdienst niet gebaat bij meer actieve deelname van de gemeente. De kerk van onze Here Jezus Christus is Zijn bruid. Deze bruid wordt sierlijk gekleed. Onze zonden en verkeerde gedachten moeten we belijden omdat ze niet horen bij onze Bruidegom. Maar wij kunnen de bruid niet zelf feestelijk en sierlijk tooien. Organisatorische eenheid kan een afgod worden, die als Dagon neerstort bij het naderen van de Heer. Met de vrijgemaakte kerken moeten we niet samen spreken, maar samen zwijgen, om ons te richten op onze Here God. Zou dan Christus' gebed om eenheid niet verhoord kunnen worden?

Caspar Waalewijn, Swaziland

De aard van de binding aan de 3FvE

Gelukkig is niet de binding als zodanig aan de Drie Formulieren van Enigheid in geding, maar alleen het karakter van de binding aan de belijdenisgeschriften.

Na onze (late) vakantie las ik enkele dagen geleden de heldere reactie van drs. H. de Jong op mijn ingezonden: zijn de 3FvE verbindend? (Opbouw 31-8-1990). Uit het weerwoord van Ds. de Jong blijkt dat:

- elke voorganger zich aan de leer van de kerk behoort te binden; ook door 'een eenvoudige handtekening onder de belijdenisgeschriften';
 - hij vooral meer vrijheid gewenst acht bij het gebruik van de liturgische formulieren.
- Ik ben erg blij dat Ds. de Jong de band aan de belijdenis wil vasthouden. Ik betreur het dat ik zijn visie op de liturgische formulieren verward heb met de belijdenis; daarvoor mijn verontschuldigingen. Zijn nu alle misverstanden opgeruimd? Wel de belangrijkste. Komen onze standpunten nu overeen? Dat lijkt me nog niet het geval.

Enkele vragen:

1. Is de onderscheiding tussen een juridische en een geestelijke, soepele binding wel hanteerbaar? En dus zinvol? Hoe moet ik me dat in de praktijk van ons kerkelijk leven voorstellen? Het gaat toch om een heel praktische zaak voor onze predikanten, ouderlingen en diakenen? Mijsn inziens is het nodig om, inzake het karakter van de binding aan de 3FvE vooral het Schriftuurlijke, maar daarna ook het juridische aan bod te laten komen.

2. Is de eenheidsfunctie van de belijdenisgeschriften ondragelijk? (zie Opbouw 17-8-1990, bladz. 293, 2e kolom bovenaan). Na en naast de Bijbel hebben ze die naam en dat karakter toch?

Afrondend:

Enerzijds: Met Ds. de Jong denk ik, dat de vrijgemaakte kerken, althans een deel ervan, wel eens confessionalistisch gehandeld hebben. Bovendien: Over art. 36 NGB en over art. 27 NGB lopen ook daar de standpunten uiteen. Een belijdenis, die bindt boven de Schrift mag niet ons (onbedoeld) streven zijn.

Anderzijds: Vanuit de Bijbel ons gebonden weten aan de belijdenisgeschriften is, dacht ik, onderling afgesproken. (art. 17 AKS). Die binding verenigt ons bovendien met de gereformeerden in de Hervormde kerk en met de Chr.-Gereformeerde en vrijgemaakte kerken.

Tenslotte: De Formulieren van Enigheid dienen in gereformeerde kerken onbekrompen, maar ook onduwbelzinnig te functioneren, zolang geen algemeen aanvaarde modernisering of herziening is ingevoerd. Dat mag geen vertrouwen op vlees zijn, zoals Ds. de Jong stelt. Maar wel dienen we rekening te houden met elkaars zwakheden.

Dronten, 14 september 1990

A. Kadijk

In het volgende nummer hoopt ds. De Jong op de verschillende reacties op zijn artikelen nader in te gaan.

De redactie

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Tussen kerk en keuken

Kosters

„Vorige week is mijn paraplu gestolen... Uit de kerk nog wel” zei een kennis van me somber. Ze had kort daarvoor verteld dat de Tien Geboeden in hun kerk niet meer voor werden gelezen, dus ik zei: „Alsjeblieft... daar heb je het al. Ik zou maar vlug vragen of de kerkeraad het lezen van de wet weer invoert”. Dat was wel even een misser, want een andere dame uit het gezelschap zei vinnig: „Niet iemand uit de kerk natuurlijk. Tijdens de preek zijn er mensen het portaal binnengekomen en hebben een paar paraplu's en een leren jasje meegenomen. En nu gaan de deuren op slot als de kerkdienst begint. De koster kan die verantwoordelijkheid niet dragen.”

De koster van de kerk waar onze gemeente onderdak heeft gevonden, loopt tegen de tachtig en maakt niet de indruk, dat de verantwoordelijkheid hem erg drukt. Hij houdt er als nevenbedrijf een boerderij op na, geholpen door een paar zoons. Het is een bijzonder mild en aardig mens. Precies zoals ik vind dat een koster moet zijn.

Reinier noemt hem dan ook 'Opa Koster'. Een tijdje geleden kwam Reinier na de kerkdienst naar de consistoriekamer. „Dominee Ruard”, zei hij tegen onze predikant, „ik weet van wie de kerk is”. „Nou, vertel eens Reinier”, zei onze pastor geïnteresseerd. Ik weet niet waar hij op rekende, maar het antwoord was niet echt verheven.

„Van opa Koster”, zei Reinier triomfantelijk. „En als die er niet is een beetje van mijn vader, want we wonen er dicht bij en we hebben een sleutel.”

„Ik dacht dat de kerk van de Here God was”, glimlachte de dominee. Reinier was niet echt overtuigd. Hij had de kerk altijd als het domein van onze overbuurman gezien en was daar niet een, twee, drie, van af te brengen.

Nu zijn er hier en daar ook kosteren en vooral kosteressen, die in de grond van hun hart dezelfde mening zijn toegedaan.

Een tijdje geleden hoorde ik van een vriendin, uit een ander deel van het land en behorend tot een andere kerk (ik zeg het er maar bij, voor u denkt: „Aha... die ken ik”) het volgende: Ze draait mee in een groepje, dat zorgt voor de bloemen in de kerk. Een tijdje geleden was er een speciale dienst en zij moest voor het boekje op de tafel vóór in de kerk zorgen. Ze had flink wat bossen bloemen gekocht en om ze goed te kunnen schikken, had ze ze op de plavuizen gelegd. Buiten

druilde het van de regen, en terwijl ze heen en weer liep tussen vaas en bloemen, werd er gebeld. Het was de organist die tijdens de dienst zou spelen en omdat hij uit een andere plaats kwam, niet het risico wilde lopen te laat te komen. Ook vond hij het plezierig om even aan het orgel te wennen. Ze liet hem binnen en ging verder met de bloemen terwijl hij begon te spelen.

Door het middenpad kwam de kosteres aan. „Wat is dat voor zwijnerij in MIJN KERK” riep ze schrill en: „WIE heeft de organist binnen gelaten.” Mijn vriendin schrok op uit haar genoegelijke stemming. Boze voetstappen op plavuizen klinken erg hard. Ze zei: „Ik... je kunt die man toch niet buiten laten staan, Nel, en die rommel ruim ik als ik klaar ben heus wel op hoor... zo doe ik het thuis ook!”

„Ik had met hem afgesproken hoe laat hij kon komen. Wat je thuis doet kan me niet schelen... maar dit is mijn domein”, stampte de kosteres. „Nee... dat is niet waar... De kerk is van God en daarna van ons allemaal... maar kijk eens, ik heb nog wat bloemen over, zal ik die maar in een vaas op de andere hoek van de tafel zetten?” zei de vriendin verzouwend, want ze heeft een hekel aan scenes.

„NEE... dat vind ik liturgisch niet verantwoord”, zei Nel kwaad. Mijn vriendin was perplex. Ze had er een paar uur een snert humeur door, maar moest naderhand wel lachen.

Natuurlijk is deze gebeurtenis zeldzaam en ik ken verder vrijwel geen koster die de kerk zo als het verlengde van zijn huiskamer ziet, dat de Here God Zelf onderhuurd is geworden. 'De boze koster' van Van de Hulst is verdwenen en met hem de koster, die na een festiviteit waar hij of zij niet onmiddellijk bij betrokken is, rondgaat als één van Sneeuw-witjes dwergen. „Wie heeft er op mijn stoeltje gezeten en wie heeft er uit mijn kopje gedronken en wie heeft mijn lepeltje gebruikt” roepend.

Misschien vraagt u zich af waarom ik over deze gebeurtenis schrijf. Vooral omdat wij naar mijn weten (ik ben vanuit mijn jonge jaren aan gymzaaltjes gewend) weinig kosteren hebben in onze kerken. De verklaring is eenvoudig. Ik vind eigenlijk dat een kerk ook door de week een paar uur open zou moeten zijn. Gewoon om er even stil te zitten. Bij onze koster (die niet eens onze koster is) levert dat geen problemen op. Diefstal van een paraplu vind ik geen ramp. Maar m'n regenjas neem ik mee de kerk in.

H. Algra, Den Helder

Een 'aangepaste' dienst

Een aantal Nederlands Gereformeerde kerken (en predikanten) heeft ervaring met zgn. 'aangepaste' diensten. Het zijn kerkdiensten waarbij liturgie en prediking 'aangepast' zijn op de mogelijkheden van (meestal) verstandelijk gehandicapte mensen. Naast deze diensten wordt er op veel zwakzinnigeninrichtingen iedere zondag een kerkdienst gehouden. Een ooggetuige-verslag van zo'n dienst.

Zondagmiddag. Als om tien over twee de bel luidt en het geluid over het terrein van de inrichting klinkt, lopen de eerste bewoners al in de richting van de kerkzaal. Meestal in groepen, opvallend veel mensen in rolstoelen. Ze zijn, voor hun verzorging en begeleiding volledig afhankelijk van het personeel en kunnen niet zelfstandig naar de kerk.

De dorpelwachter

Bij de ingang van de kerkzaal deelt Peter de liturgieën uit. Hij heet – als een echte dorpelwachter – iedereen welkom. De meeste bewoners kunnen niet lezen, maar ze willen toch graag een liturgie hebben, een papiertje voor henzelf. Tegen half drie is het zoeken naar een plekje. Er zijn bewoners, personeelsleden en familieleden. Voor in de zaal zingt het koor dat vanmiddag de gast is. Er zit een stevig ritme in de muziek en dat brengt de stemming er goed in.

De dienst begint

Om half drie komt de dominee binnen. Hij loopt het podium op en begroet ons allemaal. „Goedemiddag allemaal, wat fijn hé, dat het nu weer mooi weer is. Wat een wind hé, gisteren, wat een regen!” Verschillende bewoners zijn het hier overduidelijk mee eens. Daarna wordt de zegen uitgesproken: „Ons samenzijn is in de naam van God de Vader, God de Zoon en God de Heilige Geest. Genade, vrede en barmhartigheid worden U geschonken door de Drieëenheid, Amen!”

Na de zegen wordt gezamenlijk 'Geef mij kracht' gezongen. Een heel bekend lied en wie niet mee kan zingen kan altijd nog proberen om mee te klappen. Vervolgens wordt er gebeden. „Als we gaan bidden, wat doen we dan?” vraagt de dominee. Het antwoord is duidelijk: „handen samen en ogen dicht!” Na het gebed weer een bekend lied: 'Dank U voor deze nieuwe morgen'. Dan wordt er een gedeelte uit de bijbel gelezen, uit de 'gewone' N.B.G.-vertaling, die

voor een aantal bewoners van huis uit bekend is. Drie verzen uit Handelingen 13, want de aandacht kan er nooit zo lang bij gehouden worden.

De preek

Een storing in de microfoon. Gelach in de zaal. „De dominee laat een windje”, zegt Alie. Als de storing verholpen is vraagt de dominee waar het vorige week over ging. Dat is even moeilijk. Leendert, die ook op de bijbelklas zit (waar hetzelfde onderwerp wordt behandeld) weet het. „Over Paulus!” Dan komt het verhaal ook bij anderen weer in de herinnering. Alleen begint Kees over Paulus de Boskabouter, maar dat was weer een ander verhaal. Paulus vertelde in een stad met een heel moeilijke naam – Iconium – over de Here Jezus. Hij vertelde over genade en over liefde. Willem mag naar voren komen om uit te leggen wat 'genade' is. „Genade is de Here Jezus”. De meeste christenen hebben meer woorden nodig om de betekenis van Jezus voor ons leven uit te leggen.....En wat is 'liefde'? „Liefde is dat je van elkaar houdt, van je vader, je moeder, je broers, je zussen. Je belt ze op, ze sturen jou brieven. En als je de Avondvierdaagse loopt en je wordt erg moe, dan geef je elkaar een hand. Dat is liefde, dat je elkaar helpt. Als het goed is, zijn we allemaal één grote familie, allemaal kinderen van één Vader. En daar vertelden Paulus en Barnabas over in Iconium”. De preek duurt nog geen 10 minuten. Voor de meesten is dat lang genoeg; onze woorden zijn al gauw te moeilijk, hoe eenvoudig de dominee het ook uitlegt. Af en toe wordt de dienst onderbroken door een kreet, of door iemand die van zijn stoel opstaat.

Geloofsbelijdenis

Na de preek wordt het lied 'Kinderen van één Vader' gezongen. De meeste mensen geven elkaar tijdens het zingen een hand. Dan wordt de geloofsbelijdenis uitgesproken en door een aantal mensen hardop meegezegd:

„Ik geloof in God. Hij is mijn Vader. Hij heeft ook mij gemaakt. Ik geloof ook in de Heer Jezus. Hij is de Zoon van God, Hij is ook voor mij gekomen. Hij hield zoveel van mij, dat Hij zelfs voor mij wilde sterven. Jezus is uit het graf opgestaan. Hij leeft. Hij is nu bij God in de hemel. Ik geloof dat Jezus weer zal komen op aarde. Dat zal een blijde dag zijn. De Heilige

Geest is nu al bij ons. Elke dag. Ik ben nooit alleen. Ik hoor bij al de mensen die ook in God geloven. Ik hoor bij de kerk. Ik geloof dat God vergeven wil wat ik verkeerd gedaan heb. God is goed. Ik hoef niet bang te zijn voor de dood. Als we sterven mogen we voor altijd bij Jezus zijn. Daar zal het goed zijn, Amen!”

Het slot van de dienst

Na de geloofsbelijdenis zingt het koor enkele liederen. Pieter en Marijke staan voor het podium te dirigeren. Een paar anderen dansen op de maat van de muziek in de kerkzaal. Sjaak, Peter en Rob helpen bij de kollekte. Het is soms wel moeilijk om te zien waar de kollektezak is gebleven en wie je allemaal al hebt gehad.....

Na de kollekte wordt er gebeden. Iedereen mag naar voren komen om te vertellen waarvoor gebeden moet worden. „M'n vader, die is ziek”, „voor het personeel”, „ik ga met vakantie”, „voor de oorlog”. Zelfs een hoofdrolspeler uit 'Zeg 'ns Aa!' wordt niet vergeten.....De dominee vat alle vragen samen in het gebed. Daarna bidt Jaap het 'Onze Vader'. Als de dominee ons de zegen heeft meegegeven is de dienst afgelopen. Veel bezoekers blijven nog even luisteren naar of zelfs dansen op de muziek. Bij de uitgang klinkt steeds een enthousiast 'tot volgende week'. Dan is er weer een dienst.

O. Mooiweer, Enschede

Huisbezoek in de praktijk (2)

Tekst van de toespraak, gehouden d.d. 9 juni jl. op de ouderlingenconferentie te Utrecht

II Inhoud en doel van het huisbezoek

Waarover moet het gaan bij het huisbezoek, dat gebracht wordt? Natuurlijk is er verschil tussen het jaarlijkse bezoek, dat ouderlingen in de gezinnen en aan alleenstaanden brengen en het bezoek, dat de predikant in bepaalde omstandigheden brengt, hoewel het gerichte bezoek van de ouderling buiten de jaarlijkse visitatie de bezoekertrant van de dominee benadert. Het gaat in het kader van het huisbezoek in de praktijk om de gemeenschap van het geloof en de gemeenschap van de heiligen (J.G. Woelderink).

Dat zijn inderdaad twee kernpunten. Het gaat erom, dat we allen deel hebben aan hetzelfde heil. Christus is gekomen om ons leven te helen, te saneren. Is dat nu een levende werkelijkheid voor de christelijke gemeente? Want je kunt over allerlei dingen in je leven en in de kerkelijke samenleving praten terwijl je aan dat ene belangrijkste punt niet raakt. En dan gaat het bezoek de mist in. De motiverende achtergrond voor het te brengen ambtelijk bezoek is de verbondenheid in het geloof in de ene Heer binnen de kring van de ene gemeente. Dat heeft te maken met het Verbond, dat God met zijn volk gesloten heeft. De HERE is en blijft de Eerste. Wij zouden Hem niet kunnen beminnen als Hij ons niet eerst Zijn liefde getoond had. Dat spitst zich direct toe op de Heiland, Christus, in Wie Gods liefde zich openbaarde als een liefde, die van één kant kwam. Wij waren immers verworden tot agressieve vijanden van God.

Geloof

We willen nader aandacht geven aan het geloof. Geloven is vertrouwen op de beloften van God. We kunnen als pastores niet genoeg op die beloften van het Verbond wijzen. Die beloften worden ons gepredikt via de verkondiging van het heilig evangelie. Er is geen echt geloof denkbaar zonder het Woord van God. Naar een bekende uitspraak van Calvijn staat het geloof in een zodanige voortdurende betrekking tot het Woord „dat het evenmin daarvan kan worden losgerukt als de stralen van de zon, van welke ze hun oorsprong hebben”. Daarom zal bij het bezoek het Woord centraal staan. Eigenlijk is het het uitgangspunt en het eindpunt van het gesprek.

Geloven – hoe doe je dat? Dat is de vraag waarmee vaak ouderen en jongeren worstelen en daarom mag de pastor hen bijspringen en leiding

geven vanuit de Schriften van O.T. en N.T. Het huisbezoek in de praktijk veronderstelt dus een parate Bijbelkennis. Men zal ouderwetse termen moeten vermijden. Het spreekt aan wanneer men een poging onderneemt in eigentijdse woorden de boodschap van het evangelie te vertolken. Het wordt ook mee beschouwd als een bewijs, dat de boodschap van het evangelie door eigen ziel is gegaan. Laat men de afstand zoveel mogelijk inkorten op het huisbezoek. Ondanks het tegenover van het ambt is er de gemeenschap met elkaar in het ene geloof als kinderen van één Vader.

Vragen betreffende het geloof

Je komt het tegen, dat mensen zeggen, dat zij *niet kunnen geloven*. Soms zeggen ze er dan ook nog bij, dat het geloof je toch maar gegeven moet worden. Men verwaarloost dan volkomen, dat de Here Jezus *beveelt* te geloven. Het is dus niet het één of het ander, maar het één en het ander. We mogen dat nooit tegenover elkaar uitspelen. De HERE vraagt van ons in Hem te geloven. Maar Hij vraagt dat niet van ons, opdat wij uit onszelf een vertwijfelde en krampachtige poging zouden ondernemen onszelf aan dat geloof te helpen. Dan praat je jezelf een bepaalde vorm van geloven aan. Luther waarschuwde in dat kader ernstig voor een eigengemaakt geloof. De HERE belooft ons juist wat Hij van ons vraagt. Hij geeft ons permissie een appél op Hem te doen. Zo gaat dan ook het Verbond, dat de HERE met ons sloot, van onze kant met recht funktioneren doordat we belofte en eis in evenwicht met elkaar hebben leren taxeren. Het geloof is dus zo een dynamische kracht bij een ontvangend orgaan. Hier valt de nadruk zowel op Gods verkiezende liefde als op onze menselijke verantwoordelijkheid. Van daaruit gaan we des te beter verstaan die Paulinische tekst Fil. 2 : 12, 13: „Daarom, mijn geliefden, gelijk gij te allen tijde gehoorzaam zijt geweest, blijft, niet alleen zoals in mijn tegenwoordigheid, maar nu des te meer bij mijn afwezigheid, uw behoudenis bewerkten met vreze en beven, want God is het, die om zijn welbehagen zowel het willen als het werken in u werkt.” Luther geeft ergens te kennen, dat het geloof een onrustig ding is. Daarmee komen we in aanraking als we bij de brs. en zrs. op huisbezoek gaan. Het geloof kent zijn hoogten en zijn diepten. Men verkeert niet steeds op hetzelfde niveau. Dat moet je gewoon en met liefde kon-

stateren en inkalkuleren. Volgens S.G. de Graaf moeten we de tekst uit Marcus 9 : 24 waar de uitroep van de vader van de bezeten knaap vermeld wordt: „Ik geloof, kom mijn ongeloof te hulp!” exegetiseren als: Heer, ik geloof, kom mij in mijn strijd tegen mijn ongeloof te hulp. We mogen het geloof van de ander niet in ons keurslijf persen. Dan heersen wij over het geloof van onze naaste. De beleving van het geloof is variabel. Als het maar blijft gaan om het *christelijk* geloof bij alle subjektieve gevoelens en ervaringen. Want nooit mogen wij het gaan zoeken in iets van onszelf hoe religieus gekleurd ook. Het gevaar van Fariëisme en Judaïsme ligt hier direct voor de hand. Het toegeven daaraan op het huisbezoek speelt de duivel in de kaart, want het voert af van het vertrouwen op de vaste beloften van God.

Twijfel

In dit verband komen we de twijfel tegen. Laten we beginnen met te zeggen, dat christenen wel eens twijfelen, maar dat daarom de twijfel nog niet als christelijk te betitelen valt. Er is voorts verschil tussen twijfel en aanvechting. De aanvechtingen bespringen ons van alle kanten. Uit het wereldnieuws, het kerkelijke leven (met al zijn teleurstellingen), van de kant van onze aartsvijanden (duivel, wereld, eigen vlees), uit Gods Wet, die ons beschuldigt en uit het weten van Gods verkiezing, dat voor veel mensen een oorzaak van onzekerheid is. Aanvechting is echter tegenwind. De golven kunnen hoog tegen het schip slaan. Maar twijfel betekent dat het roer gebroken is en het schip wordt meegevoerd door de wind (aldus C. Trimp). Wij kunnen een en ander wel onderschrijven, maar maken de kanttekening, dat er onderscheid in twijfel is. Wanneer het gaat om het in twijfel trekken van de waarheid van Gods Woord, geldt het woord van de apostel Jacobus: „want wie twijfelt, gelijkt op een golf van de zee, die door de wind aangedreven en opgejaagd wordt. Want zulk een mens moet niet menen, dat hij iets van de Here zal ontvangen, innerlijk verdeeld als hij is, ongestadig op al zijn wegen” (1 : 6b-8). Maar kan een jongere niet in een kolk van twijfel belanden met al zijn vragen, die op hem afstormen terwijl hij zich serieus rekenschap tracht te geven van de waarde van het Woord en van de christelijke normen voor zijn bestaan en voor de samenleving? Moe-ten we dat dan meteen op huisbe-

zoek gaan bestoken met woorden als zonde en aantasting van betrouwbaarheid van de Bijbel? Kan men zodoende niet de jongeren onnodig vervreemden van de kerk? Heeft ieder mens niet een brok ongeloof in zich? Natuurlijk mogen we daarbij niet blijven staan en zullen we mogen en moeten wijzen op de rijkdom van Gods stralende toezegging voor dit en het toekomstige leven. Dat moet gebeuren binnen het raam van de H. Doop als bezegeling van Gods belovend spreken, op ieders naam gezet in de kerk. God zwoer een eed. „Wat uit zijn lippen ging blijft vast en ongebroken.” We zullen in liefde zo iemand moeten begeleiden en met hem moeten bidden. Want het gebed komt hier in geding. Door de twijfel in welke vorm ook maar wordt het gebed afgekneld, omdat naar het woord van Calvijn bidden is: God aanspreken over Zijn beloften.

Rondom het Heilig Avondmaal

Uiteraard gaat de zelfbeproeving aan het Heilig Avondmaal vooraf. Het geschenk, dat we in handen krijgen, is te groot dan dat wij nonchalant zouden aangaan aan de tafel van Christus. We moeten op huisbezoek steeds benadrukken, dat het de tafel van Christus is. Het gaat er dus om, dat wij ons aan Hem overgeven en dicht bij Hem blijven. Het is zelfs nog sterker. Het gaat erom, dat wij in Christus leven gelijk Hij in ons. Deze uitdrukking is ontleend aan Johannes 15. J.G. Woelderink waarschuwt tegen de gedachte van een mechanische uitwerking van de sacramenten. Want die wordt ten enenmale uitgesloten door de werking van de H. Geest. We zullen moeten bidden om de werking van de H. Geest willen we vruchtbaar avondmaal kunnen vieren. Het is vanzelfsprekend, dat hier het geloof van belang is. Maar we moeten niet doen alsof ons geloof in de relatie tot God van doorslaggevende betekenis is. Het is nl. niet zo, dat ons geloof Gods houding tegenover ons bepaalt. God is de Eerste en de Laatste ook als het erover gaat genade te bewijzen. Het geloof is niet anders dan buigen onder de openbaring van God, ja zeggen tegen de HERE, een receptieve houding aannemen tegenover Gods beloften, de HERE zijn gang laten gaan in je leven. We moeten de mensen erop wijzen, dat zij soms met een verkeerde verwachting naar de avondmaalstafel gaan. Velen verwachten er allerlei wonderen van in hun eigen leef- en ervaringswereld vooral vandaag waar het gevoel zo'n extra nadruk krijgt in sommige kringen. Daarop moeten wij als ambtsdragers wel inspelen, maar tegelijk met de intentie om het waar nodig duidelijk te corrigeren. Maar het is niet ons geloof, dat voor een sterkere verbinding met Chris-

tus zorgt, maar de werking van de Heilige Geest. Dat zullen we ten volle dienen te honoreren. Het kan zijn, dat we aan de tafel enige moeite hadden ons geheel te realiseren wat het voor ons betekent: dat gebroken brood en die vergoten wijn als tekenen en zegels van het verboden lichaam en gestorte bloed van de Heer. Maar zoals de Heilige Geest ons soms tijden na de bewuste zondag waarop we een indringende preek mochten beluisteren door zijn kracht en verlichting de boodschap van de tekst te binnen brengt, zo ook na de viering van het Avondmaal wanneer het erom gaat, dat wij van het zichtbare Woord in geloofsovergave doordrongen worden.

Op het huisbezoek moet ook de verwachting van de voltooid komst van Christus aan de orde komen. Dat houdt trouwens ook direct verband met de viering van het H. Avondmaal. We hebben de dood des Heren te verkondigen *totdat Hij komt*. Het Avondmaal biedt een venster op de bruiloft van het Lam. Op weg naar die bruiloft hebben we de strijd van het geloof te voeren. Daarom doet ieder, die het Avondmaal verzuimt mee te vieren, zichzelf tekort. Waarom zouden wij onszelf rantsoeneren?

Overigens mogen we bij het gesprek niet in die sfeer blijven hangen, want dan kan het subjectieve element toch weer teveel aandacht krijgen. Laten we niet vergeten de gemeentelieden voor te houden, dat zij zelf via de openbare belijdenis van het geloof om de toelating tot de dis van het Verbond hebben gevraagd. En verder is daar het liefdevolle bevel van de Heiland: „Komt, alle dingen zijn gereed!” Zó ontvangt het volk van God onderweg het brood en de wijn om verder te kunnen trekken op het traject naar het nieuw-Jeruzalem.

Kerkelijke gemeenschap

Uiteraard gaat het op het huisbezoek over het H. Avondmaal mee in het kader van de beoefening van de gemeenschap der heiligen. We hebben elkaar in het gewone dagelijkse leven nodig als mensen van vlees en bloed. Maar we hebben elkaar niet minder nodig als gelovigen voor de opbouw van het geloof en van de gemeente. We zijn zelfs ergens afhankelijk van elkaar. Als iedereen op eigen toer gaat in de kerk en zich geen syllabe meer van de ander aantrekt wordt de liefde geheel gemist en gaat het kerkchip volledig de mist in. We mogen geen solist zijn, maar moeten uit zijn op de soliditeit van de solidariteit. De naastenliefde dient gerealiseerd en gekoncretiseerd te worden in het huwelijk en in het gezinsleven. In de voetwassing heeft de Heiland ons een voorbeeld gegeven hoe we met elkaar

binnen de kerkelijke gemeenschap hebben om te gaan. Johannes 13 zouden we eigenlijk verschillende malen per jaar als ambtsdragers moeten lezen evenals dat hooglied van de liefde: 1 Kor. 13. Een christen mag er niet voor terugdeinzen zich te vernederen om de naaste te dienen. „Indien nu Ik, Uw Here en Meester, u de voeten gewassen heb, behoort ook gij elkaar de voeten te wassen.” (Joh. 13 : 14). Wat waren de volgelingen van de Heer tekort geschoten ten opzichte van hun Meester! En wat schieten wij dagelijks tekort ten opzichte van elkaar! Men weet soms niet welke beelden men op huisbezoek moet gebruiken om de ander van zijn roeping binnen de kerkelijke gemeenschap te doordringen. Terwijl beelden en voorbeelden een bijzondere functie hebben in de poging de ander te overtuigen. Als men bijvoorbeeld iemand moet vermanen vanwege ontrouwe kerkgang, kan men niet volstaan met het noemen van enkele Bijbelteksten. Men zal als ambtsdrager, doorgloed van de liefde van God, de ander moeten laten zien hoe heerlijk het is, ook uit eigen ervaring puttend, om voor het aangezicht van God in de gemeenschap van de gelovigen te verkeren in de samenkomsten van het volk van het Verbond.

Maar verder komt men soms in een bepaalde verlegenheid terecht wanneer de ander het regelmatig vermaan aanhoort, maar verder niet positief reageert. Ik las eens van een dominee, die steeds weer op bezoek kwam bij een onderwijzeres. Zij deed haar werk op school trouw, maar kwam nooit in de kerk. Terwijl zij toch aan een christelijke school verbonden was. De kinderen vertelden thuis, dat Juf zo fijn uit de Bijbel kon vertellen. En die kinderen vroegen zich af waarom die juffrouw nooit in de kerk kwam. Hield zij dan wel echt van de Here Jezus? Dat was voor de predikant aanleiding om die onderwijzeres te zeggen: „Doe het dan voor de kinderen, want zij missen u elke zondag!” Toen ging de Juf naar de kerk. Ik geloof, dat deze benadering pastoraal verantwoord was binnen het raam van de kerkgemeenschap. En wanneer iemand om welke reden dan ook weer in de kerk gekomen is, zal de H. Geest zijn werk wel doen door de verkondiging van het heilrijke Woord van God.

(wordt vervolgd)

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Horen naar het Woord (3, slot)

In verband met het tekstgebruik van Janse wijst Vink er op, dat het volk in Jeremia's dagen zich niet verzetten mag, omdat het daartoe niet waardig is. Anders werd het volk opgeroepen tot strijd tegen de vijanden, maar nu wordt verzet verboden.

Maar in het Nieuwe Testament is de Geest van Christus actief, terwijl Hij mensen aktiveert tot geestelijke strijd. Als die strijd wordt gestaakt, zal Gods Geest van de mensen wijken. De kerk, die niet strijdt, wordt overgeleverd aan de geest, die ze bestrijden moet.

In Hebreëen 4 en 6 wordt gezegd tot de kerk, dat het voor haar veel gevaarlijker is dan voor de kerk in de dagen van Jeremia. Toen was het oordeel van het moeten bukken voor de macht van Babel maar tijdelijk.

Vink: „Maar waar nu de kerk overgegeven wordt, omdat de Geest van haar wijken zal bij Verbondsverlating-in-continuïteit, daar is geen Evangelie meer, tenzij ze zich bekeert, als dat nog mogelijk is. En wat de vernedering der arme

prinsen in Babel betreft, die zich schikten onder Babels koning met behoud van hun godsdienst. Dat zal in de eindtijd niet meer mogelijk zijn. Dan is het buigen en uw godsdienst moet barsten. In de tijd van de Anti-christ is er geen mogelijkheid meer voor een Daniël-figuur. De anti-christelijke hoven zullen geen godvrezende ministers verdragen.” Dat is Nieuw-Testamentische openbaring, die niet mag worden verwaarloosd door wie vandaag naar de Godsopenbaring uit Jeremia's tijd wil luisteren. Vink: „Zo, zoals Hebr. 4 en 6 en het boek der Openbaring tot ons spreken, zo heeft Jeremia in zijn tijd het t.a.v. de concrete situatie van Juda nog niet hoeven doen.”

Vink's conclusie

Vink: „We kunnen dus met een concreet woord van Jeremia tot Juda vandaag niet meer toe, tenzij we daar de Schriften in horen, die ons wijs maken ook hierin dat zij zeg-

gen: dat een ieder die Jeremia's boodschap opneemt om nu daarmee tot de kerk te komen, moet zeggen: wij zijn verder. Wat Jeremia zei betekent voor ons voor-lopige openbaring...

En daarom kunnen teksten uit Jeremia en Ezechiël en Daniël en Hebreëen en Openbaring maar niet naast elkaar gezet worden, alsof in al die teksten hetzelfde gezegd zou worden. Ook al spreken zij alle van Verbondswraak en Verbondsvloek. Dat Janse dit deed is m.i. zijn principiële fout. Als we het zo gaan doen, dan gaan we naar teksten horen en bij teksten leven. Dan gaan we Jeremia overdoen. En wie vandaag preken moet, hoeft Jeremia niet na te doen. Die mag het ook niet doen. Maar die moet de Schriften ontsluiten, ook in het woord, dat Jeremia als Woord des HEEREN vandaag zegt. Wie het anders doet, die maakt het concrete spreken Gods los uit de volheid van het spreken Gods. En nu nog eens: als Janse zegt dat hij voor zijn beoordeling van de

KOORZANGERS

U zingt graag in uw plaatselijke koor. Maar misschien wilt u méér. Dan is het **CHRISTELIJK NATIONAAL MANNENKOOR** vast iets voor u.

Een koor van goed geschoolde zangers uit verschillende kerken (katholiek en protestant) die zich verder willen bekwamen in het godsdienstige lied uit de brede christelijke traditie.

Het koor is onlangs door de Stichting Interkerkelijke Commissie Koor- en Samenzang opgericht. Het oefent maandelijks – op een zaterdag – in Amersfoort en staat onder supervisie van de bekende organist-dirigent Klaas Jan Mulder.

Na een voorbereidingstijd zal het mannenkoor concerten geven in binnen- en buitenland. Voor 1991 staat een reis naar Oost-Europa op het programma.

Komt u eens kijken om kennis te maken!

Voor meer informatie en afspraken:

Christelijk Nationaal Mannenkoor, secretariaat Spinozaweg 3, 3532 SB Utrecht, tel. 030-930121 (C. W. Bakker, ook overdag bereikbaar).

Ds. A. C. Kersten, voorzitter Stichting Interkerkelijke Commissie Koor- en Samenzang.

**CHRISTELIJK NATIONAAL
MANNENKOOR**

Neem nou ons hoofdartikel

Een kleine krant, het ND. Daar doen we geen woord vanaf. Een krant met bescheiden middelen. Er valt dus best wat op ons aan te merken. En we zijn zelf de eersten om dat te erkennen.

Maar helemaal in de hoek kruipen, nee dat zijn we nu ook weer niet van plan. Want het ND is wel een krant met meerwaarde.

Neem nou ons dagelijkse hoofdartikel. Bescheiden middelen of niet, dat is nou iets waar we flinke ruimte voor uittrekken. Natuurlijk zouden ook wij kunnen volstaan met zo'n één-kolommertje van een regel of dertig, waarmee sommige kranten menen hun lezers te kunnen voorlichten. Maar veel verder dan schande roepen of applaudiseren komen die natuurlijk niet.

Het ND neemt zijn lezers serieus. Dat betekent dat wij onze mening onderbouwen met argumenten. Zodat u ons kunt narekenen. Bel voor een proefabonnement 03420-10720

Soms is minder meer

Nederlands Dagblad

Cerfomeerd gezinsblad

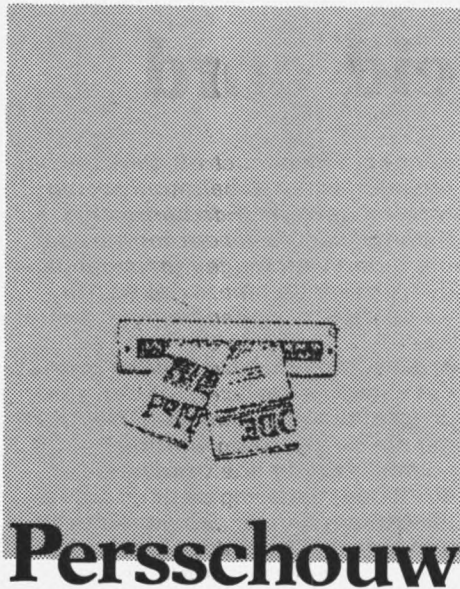

concrete, historische situatie heeft willen horen naar het Woord, dan geloven we dat van hem. Daar kennen we hem te goed voor.

Maar we zeggen er bij: u hebt toch niet goed geluisterd, omdat u verwarde het horen naar teksten met het horen naar het Woord."

Vink gaat dan verder alsof hij het tegen Janse zelf heeft: „We hebben u – en het stemde ons tot grote droefheid, broeder Janse – hierin zien derailleren van het goede spoor, waarvoor we zo dankbaar waren dat u het ons gewezen had. Maar daarom zijn we er ook dankbaar voor, dat Schilder geworsteld heeft om het kerkvolk in dagen van grote nood te blijven leren om te horen naar het Woord, dat in de eindtijd ontzaglijk is van gericht, maar dat tegelijk de kerk, in de verleiding om onder de druk van Gods gericht vermoeid te raken, vertroost én activeert om de strijd te strijden tot het einde toe."

Aan het slot van zijn toespraak ging Vink in op een aantal andere zaken, waarin hij meent Janse te moeten bestrijden. Ik laat dat nu rusten. De tweede wereldoorlog is al lang voorbij. In Oost-Europa is veel beweging. Kerkmensen hebben mede voorop gelopen, toen ze in opstand kwamen tegen het communistische juk. Moeten we hen dat recht van opstand ontzeggen? Ik denk het niet. Moggré betreurde het in zijn eerder genoemde 'ingezonden', dat het Nederlands Dagblad ook de houding van Janse in de oorlog ter sprake bracht. Waarom? Gedenken kan soms pijnlijk zijn. Bij het gedenken van mensen past bescheidenheid.

O. Mooiweer, Enschede

De omgang met de medemensen

In de rubriek OPEN OGEN van het 'Centraal Weekblad' werd Prof. Dr. C. Houtman geïnterviewd. Het begin daarvan nemen wij hierbij over:

Prof. dr. C. Houtman (45), oudtestamenticus, staat dit seizoen voor het eerst als hoogleraar in Kampen – aan de THUK – 'voor de klas'. Hij is vader van vier zoons en een dochter, Liesbeht Tot voor kort las hij de op een na jongste zoon („de jongste wordt door mijn vrouw voorgelezen") voor het slapen gaan voor uit de sprookjes van Grimm. Een huishoudelijke taak waar hij ook zelf veel plezier aan beleefde. Evenveel plezier beleeft hij aan wandelen en fietsen. „We hebben geen auto. Als we op vakantie gaan, naar de Veluwe, pakken we de fiets!" Zijn eigen kinderjaren bracht hij door in Zwolle. Was, zegt hij, op de lagere school een brave leerling die zelden uit zijn slof schoot.

„Maar van de middelbare school herinner ik mij wel een incident dat mij aan het denken heeft gezet. Ik had het leven van een onbevoegde leraar Duits tamelijk zuur gemaakt. Zijn reactie toen is mij tot op vandaag bijgebleven. Hij riep: 'Wie je ook bent, wat je vader ook mag zijn, het kan mij allemaal niets schelen!' Mijn vader was predikant. De emotionele uitbarsting van die leraar heeft in zekere zin mijn leven bepaald. Zo ga je niet met mensen om. Al zou ik niet meer weten wat ik misdeed, misschien had ik aan zijn minderwaardigheidsgevoel geappelleerd, maar – hoe dan ook – gezien zijn reactie moet ik hem zeer gekwetst hebben. Vanaf dat moment heb ik mij voorgenomen heel zorgvuldig te zijn in de omgang met mijn medemensen.

Eén geval herinner ik mij nog. Ik had een boekje geschreven en dat werd op een tamelijk onbillijke manier gerecenseerd. Ik schreef een vrien-

delijke brief met een paar buitengewoon pinnige opmerkingen. Kreeg een brief terug waarin de recensent doodleuk antwoordde dat hij wel billijk was geweest. Op dat moment besloot ik nooit meer te reageren op recensies en geen ingezonden brieven te schrijven. Daar wil ik mij niet aan overgeven. Dat is geen heilzame manier van communiceren."

Het luistert inderdaad nauw in de omgang met de medemensen. We schatten vaak niet of niet voldoende in, dat onze woorden bij de ander wel eens anders kunnen overkomen dan wij denken of bedoelen. Verder geldt, dat de medemens vaak moeilijk is te overtuigen. Alleen degene, die in principe al op je tour zit en begrip heeft gekregen voor je standpunt kun je na een indringend gesprek of debat over de streep trekken. Maar meestal blijft men bij zijn mening en verandert er niets. Dat is jammer, maar men moet er wel bij voorbaat rekening mee houden. Dat voorkomt onnodige teleurstelling!

D.W.L. Milo, Nunspeet

Helderziendheid

Bij ons artikel 'Waarzeggende dromen' gleden we even over de uitspraak van Mevr. Y. heen: „maar staat die map niet tussen de grote kast en de muur?” Dat vroeg ze, nadat ze gezegd had dat ze de map nooit gezien had. En ons antwoord was: „knap geraden”, want „dat was de plaats”.

Nu gaan we daar even op door. Hoe wist mevrouw Y dat die map, haar onbekend, tussen de kast en de muur behoorde te staan? We zoeken het antwoord nog niet, maar willen u eerst nog enkele andere gevallen van helderziendheid voorleggen, zodat u een bredere kijk op het verschijnsel krijgt. Gevallen, zoveel mogelijk uit eigen en naburige ervaring; dan behoeven we weinig bij de literatuur aan te kloppen.

Gevallen van helderziendheid

1. Jaren geleden – het was ten tijde van het maandblad 'Ruimte', dus 1952/4 – zei onze hoofdredacteur in een vergadering: „ik kreeg een artikel van AB, die door jou was uitgenodigd; wil je het eerst lezen?” Ik antwoordde: „hoeft niet, een artikel van AB is altijd belangrijk”. – „Mag ik het dan eens zien?”, vroeg een mederedacteur. – „Had jij het soms eerst willen beoordelen?”, sneerde ik. – „Nee, alleen het handschrift even zien”.

En nu begon het. De mederedacteur vroeg:

„Iemand, die langzaam en moeizaam zijn gedachten onder woorden brengt?” (Ja)

„En wiens halsaders opzetten, als hij spreekt?” (Ja)

„En die uiterst logisch denkt en schrijft?” (Ja)

„Een leraar, in een lokaal vol mannen?” (Ja)

„Mannen in uniform – leraar K.M.A.?” (Ja)

Vraag: hoe kwam deze redacteur tot zijn juiste conclusie omtrent een hem totaal onbekende schrijver? Toch niet alleen uit het handschrift, wel?

2. In mijn omgeving was een verdenking van fraude. Alle gegevens waren in één richting – maar de vermoedelijke dader ontkende rustig en het absolute bewijs kon niet worden geleverd. Zelfs een ervaren expert kon, hoewel overtuigd, de schuld van de vermoedelijke dader niet bewijzen.

Ik vond het hoogst onaangenaam. In

een team moet onderling vertrouwen bestaan, wil er efficiënt en prettig worden gewerkt. Eén dode vlieg, zei Salomo, kan de zalf bederven. Om die reden wendde ik me tot een landelijk bekende helderziende. Hij vroeg direct: „wilt u die man gestraft zien?”

– „Nee, dat beloof ik u, want ik weet dat u nooit meewerkt, als een zaak op straf dreigt uit te lopen. Het gaat mij om de vertrouwens sfeer”.

„Goed”, zei de helderziende, „u straft hem niet. Hij heeft het natuurlijk wel gedaan en dat weet u even goed als ik”.

– „Is hij gelukkig met wat hij gestolen heeft?”

– „Natuurlijk niet, het ging hem meer om het experiment, en met het geld zat hij in de maag. Hij heeft er iets van gekocht”... (volgden voorwerp en winkel).

– Er is als beloofd geen straf gevallen; de man maakte promotie naar een andere werkring. En de helderziende wilde niet betaald worden.

3. Herhaaldelijk hebt u in de kranten kunnen lezen over zoekgeraakte kinderen. Ons land kende een helderziende, die speciaal werkzaam was ten aanzien van zoekgeraakte kinderen. Zelfs bij telefonisch consult kon hij zeggen of er overlevingskansen waren en waar het kind gevonden kon worden. Deze helderziende, over wiens vruchtbaar leven een boek is geschreven, is enkele jaren geleden overleden.

4. In onze naaste omgeving woonde een andere helderziende, wiens speciale aandacht op dieren gericht was. Zoekgeraakte honden en katten, gestolen paarden en koeien werden vrijwel altijd opgespoord. Ook deze man is helaas niet meer. Een boeiende persoonlijkheid.

5. Jaren geleden fietsten mijn Vrouw en ik, richting Elspeet, door de bossen. Ineens zei H.M.: „dit lijkt me nu net een plek voor wilde varkens”. Aangezien tegenover ons twee andere fietsers aan kwamen rijden, gingen we even achter elkaar; de anderen ook. Nog net kon ik zeggen: „hier komen al 10 jaar geen varkens voor...” of tussen de 4 fietsers stak een forse zwartkiel over!

6. Eenmaal, het was in 1956, reden we per auto over de heide tussen Uddel en Apeldoorn, de Aardhuisweg. Zei mijn Vrouw opeens: „hoe vaak hebben we van kennissen gehoord, dat ze hier herten gezien hadden – en wij hebben ze op deze plek nog nooit ontmoet”.

Op dit ogenblik moest ik stevig rem-

men, want 17 overstekende herten vroegen voorrang.

Dit half dozijn gevallen kunt u wellicht uit eigen ervaring aanvullen. Het is een zo alledaags verschijnsel, dat het even een lach van verbazing oproept en dan vergeten wordt. Zegt u ook, wanneer twee mensen gelijktijdig hetzelfde zeggen: „een Joodje geboren!”?

Uit de Bijbel, die vol staat van helderziendheid, putten we vandaag alleen de geschiedenis van de profeet Elisa, omsingeld in Dothan. (2 Kon. 6:8-18). Elisa zag de omsingeling evenals zijn knecht; maar zag tevens een beschermend leger van engelen. Hij bad dat de knecht het ook mocht zien – en de knecht zag het beschermingsleger ook.

Wat is helderziendheid?

Dan nu terug naar de vraag: hoe 'wist' mevrouw Y dat de haar onbekende map tussen de kast en de muur behoorde te staan? En hoe 'wist' ik de verloren map uit de onderste lade van de muziekkast te vinden?

Enkele jaren geleden schreef ik over een Indianenstam (Opb. 11-9-87). Daar was een grootmoeder, die haar kleindochter opleidde tot 'medicijnvrouw' en spoorzoeker. De grootmoeder bleek altijd te weten, wat het kind had uitgevoerd en toen de kleine meid informeerde kreeg ze als antwoord: „hoe weet de berin waar haar jong is?”

En ja, voor het antwoord op onze vraag moesten we eens naar de dieren kijken. „De ooievaar weet zijn seizoenen”, zei Jeremia (8:7), ook de tortel en de zwaluw. De berin weet waar haar jong ronddoelt, de meeuw en de papegaaivogel weten tussen tienduizenden nesten het eigen nest te vinden. Jonge trekvogels vinden zonder hulp de weg naar het warme zuiden en de ganzen kondigen gakkend de komende vorst aan. Postduiven vinden feilloos de thuishaven. Dieren voorvoelen een aardbeving, bosbrand of overstroming – waar natuurkundigen geen voorkennis van hebben.

Rechter- en linkerhersenkwab

De anatomie vertelt ons, dat onze rechterhersenkwab dient voor cultuurgevoeligheid, kunst en abstract denken; de linkerhelft levert onze vermogens voor spreken, lezen, rekenen en schrijven.

In onze westerse cultuur is overwegend de linkerhelft ontwikkeld, *ten koste van de rechterhelft*. Wij eisen al enkele eeuwen lang feiten en cijfers, gewichten en formules, afstanden en prijzen; concrete gegevens. Maar we zijn daarmee kwijtgeraakt wat herders, poolreizigers en scheepslui vaak bezitten: het vermogen van het ruimtelijk zien, het buiten-zintuigelijk waarnemen. Daarom valt ieder, die beide hersenhelften harmonisch en gelijkelijk mocht ontwikkelen, op, als een abnormaliteit.

Eigenlijk tragisch. De eenzijdig (dus scheef-)gegroeiende mens beschouwt de oorspronkelijke mens als een abnormaliteit. En koestert meteen primitieve verdenkingen als: ongewoon, vreemd, raadselachtig dus verdacht, misschien wel occult, mogelijk zelfs demonisch! Men schuwt de 'ziener'; en denk nu eens aan 'Wieger, de dromer' uit Ulfers' roman 'Oostloorn', destijds een gereformeerde bestseller. „Primitieve volken” noemen we de mensen, die intellectueel door de mand vallen – maar die wel zonder ogen, oren of neus te gebruiken de levenswijzen hebben opgedaan, die hen en hun cultuur in stand houdt.

Opzettelijke toepassing

Er zijn tal van laboratoriumproeven gedaan. In het ene vertrek zitten proefpersonen, die nauwkeurig noteren welke symbolen op kaarten in het andere vertrek worden aangewezen. Niet zelden wordt tienmaal de waarschijnlijkheidsscore overschreden.

Ook wordt niet zelden een helderziende geraadpleegd voor onoplosbare misdaden. Zijn gegevens dienen niet tot juridisch bewijs (zo min als speurhonden) maar kunnen overtuigend aanwijzen, in welke richting gezocht moet worden.

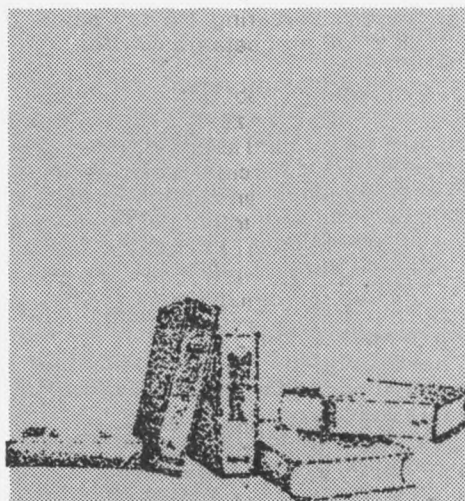
Zo zitten we, via laboratoriumproeven, al gauw in de praktijk: de toepassing van helderziendheid. En komen bij de vraag: mogen we helderziendheid gebruiken? Moeten we praktiserende helderziendheid mijden of consulteren?

We hebben getracht aan te tonen, dat helderziendheid een zuiver menselijk en dierlijk gegeven is, dat ons werd ingeschapen. Adam doorzag de aard van elk dier. Door eigen schuld (te sterke intellectuele eisen in het leven) is de eigenschap van helderziendheid goeddeels verdrongen; bij mannen meer dan bij vrou-

wen. Maar versluierd, occult, is zo maar niet slecht. Pas door onjuist, oneigenlijk gebruik van onze schepingsgaven bezondigen we ons.

Maar denk eens mee. Wanneer iemand door scherp waarnemen en analyse van techniek, van menselijk gedrag, enz. het juiste product op het juiste moment op de juiste markt weet te brengen, wordt hij rijk. Goed of kwaad? Dat ligt aan wat hij ermee doet. En wanneer iemand door zich open te stellen voor de 'kosmische golven' intuïtief weet hoe te handelen, zal hij eveneens rampen voorkomen of rijk worden, of... tot zegen voor de medemens zijn. Goed of kwaad?

Gelukkig de mens, wiens intuïtie blijft waken, als in de slaap zijn denkvermogens rusten. Zijn nieren onderwijzen hem.

Boekbespreking

J. Bouma

De afscheiding van 1834

Dr. J. Wesseling, *De Afscheiding van 1834 in Zeeland dl. II. De Vuurbaak* f 59,00.

Boeken lezen over de Afscheiding is echt iets bijzonders, want dat betekent snuffelen in een stukje boeiende lokale geschiedenis. Dr. Wesseling is een deskundige gebleken in het naspeuren van archieven en in het te boek stellen van wat hij heeft gevonden.

Persoonlijk geniet ik van zulke boeken, en naarmate je de afgescheidenen beter leert kennen, gaat die tijd ook steeds meer voor je leven. Het zijn merkwaardige broeders geweest, die afgescheidenen, denk ik wel eens. Vaak wat eigenzinnig en

individualistisch, de goeden niet te na gesproken.

Landelijk gezien vertoonde de Afscheiding geen eenheid, een bindende figuur ontbrak. De Afscheiding voltrok zich provincie- of streeksgewijs, o.i.v. van één of meerdere figuren. In het noorden De Cock en Van Velzen, in Gelderland Brummelkamp, in Utrecht Scholte, in Brabant Gezelle Meerburg, en daarnaast zie je plaatselijk allerlei personen op de voorgrond treden, die een eigen stempel drukten op een gemeente.

Aanvankelijk waren de afgescheidenen een heterogeen gezelschap, pas veel later kwam er een duidelijke lijn, maar dat heeft veel tijd en energie gekost.

Zeeland heeft zo z'n eigen Afscheiding gehad. Wesseling beschrijft de Afscheiding op de verschillende eilanden zeer gedetailleerd en tekent de personen, die een rol speelden, uitstekend. Daarbij komt, dat Zeeland kerkelijk gezien een eigen cultuur er op na hield, in belangrijke mate mede bepaald door het geografisch isolement. Dat geeft aan de Afscheiding ter plaatse ook een geheel eigen kleur.

Een centrale rol in de Afscheiding in Zeeland speelt de legendarische ds. H.J. Budding, wiens activiteiten uitgebreid beschreven worden. Budding heeft veel voor de Afscheiding gedaan, maar was ook eigenzinnig. De afzetting van Budding in 1839 als predikant van de Zeeuwse afgescheiden kerken (hij was aanvankelijk predikant van alle kerken) betekende een scheuring in het kerkverband.

Naast de afgescheidenen, spelen ook de ledeboeriaanse gemeenten een rol. Uit deze gemeenten zijn de Gereformeerde Gemeenten en de Oud-Gereformeerde Gemeenten voortgekomen. Een paar van hun voorgangers (o.a. Pieter van Dijke) behoorden eerst tot de afgescheidenen.

Behalve de Afscheiding in Zeeland heeft, de inmiddels overleden, dr. Wesseling ook de Afscheiding beschreven in Groningen, Friesland en Overijssel. Ik kan ze ten zeerste aanbevelen.

K. Holwerda, Winsum

Het avondgebed en het morgengebed

In de 'Tehuisgemeente' in Groningen wordt sinds enkele jaren aan de namiddagdienst of avonddienst een aantal keren per jaar het karakter van een vesper of avondgebed gegeven. Dat gebeurt niet zozeer met de opzet de tweede dienst beter bezet te krijgen (hoewel dat altijd meegenomen is) als wel om met hen die (hoe dan ook) aanwezig zijn een vorm van eredienst te houden, waarvan een eigen taal uitgaat en die als verrijkend ervaren wordt, juist omdat daarin andere accenten gelegd worden dan in de eerste dienst op zondagmorgen. De beperking die de voorganger zich in de overdenking oplegt kan de zeggingskracht ervan juist vergroten. De stilering van de dienst kan de betrokkenheid van de gemeente erbij versterken en bijdragen aan het blijven haken van de inhoud ervan.

Eigenlijk kan ik de lezer die zich bij een avondgebed weinig kan voorstellen alleen maar aanraden die vorm van eredienst eens mee te maken om te ervaren wat op papier nauwelijks overgebracht kan worden.

Behalve een enkel avondgebed kan ook een serie avondgebeden rondom eenzelfde thema belegd worden. Met name de adventstijd en de lijdenstijd lenen zich daarvoor, maar ook aan de zomertijd kan gedacht worden.

Overigens is het zeer goed mogelijk een avondgebed of een serie avondgebeden op een andere dag dan de zondag te houden. Ook het morgengebed zou een plaats in het gemeentelven kunnen krijgen, bijvoorbeeld op nieuwjaarsdag of hemelvaartsdag.

Het avondgebed kan verder van betekenis zijn uit een oogpunt van gemeentebouw. Het leent zich bij uitstek voor voorbereiding en (mede)uitvoering door gemeenteleden. Zo kan een thema dat een kring of wijk in de gemeente heeft beziggehouden tot een (voorlopige) afsluiting komen in een reeks vieringen van heel de gemeente of omgekeerd een avondgebed stof bieden voor verder gesprek in kringverband. Voor wie met het morgengebed en het avondgebed als vorm van eredienst nog minder bekend is volgt hieronder een toelichting daarop¹. Daarin is in ruime mate geput uit een door de werkgroep diensten in Groningen geschreven handreiking ten dienste van voorbereidingsgroepen².

Orde van dienst³

In het morgengebed en het avondge-

bed – de namen zeggen het al – valt de nadruk op verschillende vormen van gebed. Deze vormen van eredienst duren beide niet veel langer dan een half uur.

De orde van het morgengebed is als volgt:

- * smeekgebed
- * drempelgebed
- * psalmengebed
- * schriftlezing en overdenking
- * canticum
- * gebeden:
 - * morgengebed
 - * voorbeden
 - * stil gebed
 - * Onze Vader

- * morgenlied
- * zegenbede

De orde voor het avondgebed is een variant daarop:

- * bemoediging
- * drempelgebed
- * hymne
- * psalmengebed
- * schriftlezing en overdenking
- * canticum
- * avondlied
- * gebeden:
 - * avondgebed
 - * voorbeden
 - * stil gebed
 - * Onze Vader

- * zegenbede

Enkele kanttekeningen bij deze orden van dienst zijn van belang.

De overdenking kan de schriftlezing inleiden of er op volgen.

Het verdient aanbeveling bij deze vorm van eredienst de collecte bij de uitgang te houden.

In het avondgebed kunnen de hymne en het avondlied eventueel van plaats wisselen.

Om in het avondgebed een directe opeenvolging van twee gezongen delen te vermijden, kan tussen het canticum en het avondlied een kort apostolisch woord geplaatst worden. Ook kan overwogen worden het avondlied na in plaats van voor de gebeden te plaatsen.

Een ambtelijke voorganger is in deze diensten niet noodzakelijk en er kunnen meerdere voorgangers zijn. Een dienstdoende ouderling of een lid van de kring die de dienst heeft voorbereid kan in elk geval het smeekgebed of de bemoediging, het drempelgebed, het psalmengebed, de schriftlezing en de gebeden verzorgen en desgewenst ook de overdenking en de zegenbede.

Karakter en achtergrond

Het driemaal daagse gebed (vgl. Ps. 55,18; Dan. 6:11) stamt uit de tempel en de synagoge en is daaruit overgenomen door de eerste christenen (vgl. Hand. 2,15; 10,9). In de vierde en de vijfde eeuw groeide in de kloosters het aantal dagelijkse ge-

bedsuren uit tot zeven (vgl. Ps. 119,164). Aan het morgengebed (metten of lauden geheten) en het avondgebed (vesper genoemd) kon een bredere gemeente dan de kloostergemeenschap deelnemen.

Deze beide getijden zijn ook in de kerken van de Reformatie nooit geheel verdwenen. Bovendien stamt de in die kerken zo belangrijke doorlopende lezing van de Schriften uit de dagelijkse getijden.

In de getijdediensten ligt de nadruk op het gebed in allerlei vormen (drempelgebed, psalmengebed, avondgebed, voorbeden, stil gebed, Onze Vader). Deze diensten worden dan ook gekenmerkt door een sfeer van ingetogenheid en verstillings.

Na het *smeekgebed* (in het morgengebed) of de *bemoediging* (in het avondgebed) volgt het *drempelgebed* als voorbereiding op de dienst. Het drempelgebed kan in het avondgebed het karakter van een schuldbelijdenis hebben: voor de eigenlijke dienst begint of de nacht invalt (vgl. Efez. 4,26), moeten we recht tegenover God en elkaar staan. Het drempelgebed kan ook vooruitlopen op het thema van de dienst.

Het *psalmengebed* behelst de lofzegging die in Israël is begonnen en voortduurt tot op de huidige dag. In het psalmengebed worden één of meer psalmen uit het Oude Testament bij wijze van gebed aangeheven.

De *lezing* van één of meerdere gedeelten uit de Schriften kan ingeleid of gevolgd worden door een korte uitleg of overdenking. In deze overdenking kunnen enkele (verbindende) noties uit de schriftlezing(en) geaccentueerd en met onze dagelijkse werkelijkheid in verband gebracht worden.

Het *canticum* is een lofzang die in de Schriften voorkomt buiten het boek van de Psalmen. Te denken valt aan de liederen van Mozes (Exod. 15,1-18), Hanna (1 Sam. 2,1-10), Hizkia (Jes. 38,10-19) en Jona (Jona 2,2-9); de lofzangen van Maria (Luc. 1,46-55), Zacharias (Luc. 1,68-79) en Simeon (Luc. 2,29-32) en de lofprijzingen in het boek Openbaringen. Vanouds heeft de lofzang van Zacharias een vaste plaats in het morgengebed en die van Maria een vaste plaats in het avondgebed.

De *hymne* dateert uit de tijd van Ambrosius (vierde eeuw) en brengt het geloof van de gemeente onder woorden. De hymnen zijn bij uitstek morgenliederen en avondliederen. Tegen de achtergrond van de ontluikende dag of de vallende nacht zijn de motieven van het licht en het duister (ook in diepere zin) in de oude hymnen des te sprekender.

De dienst van de *gebeden*, waarop de getijden als gebedsdiensten uitlopen, bestaat uit een opeenvolging van gebeden: morgengebed of avondgebed, voorbeden, stil gebed, Onze Vader (Mat. 6,9-13) en zegenbede.

Gesproken en gezongen vormen

Een aantal elementen uit het morgengebed en het avondgebed kan in verschillende vormen zowel gesproken als gezongen worden.

Het *smeekgebed* (in het morgengebed) of de *bemoediging* (in het avondgebed) kan gesproken of gezongen worden. Binnen de gezongen vormen van de bemoediging valt nog weer te kiezen uit een berijmde psalm (bijvoorbeeld 121:1; 123:1; 124:4 of 146:3), een strofisch gezang (bijvoorbeeld de gezangen 17 of 73 uit het Liedboek) of een niet-strofisch gezang, dat in beurtzang tussen cantorij en gemeente gezongen wordt⁴.

Gesproken kunnen het smeekgebed of de bemoediging in hun geheel door een voorganger uitgesproken worden of in beurtspraak tussen voorganger en gemeente. Een beurtspraak voor het smeekgebed kan als volgt luiden:

V: O HEER, ontsluit mijn lippen:

G: MIJN MOND ZAL ZINGEN VAN UW EER (vgl. Ps. 66,14; 118,19) en een beurtspraak voor de bemoediging zo:

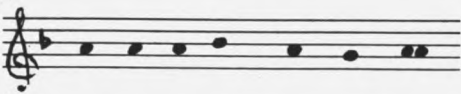
V: Onze hulp is in de naam van de HEER

G: DIE HEMEL EN AARDE GEMAAKT HEEFT (vgl. Ps.124,8)

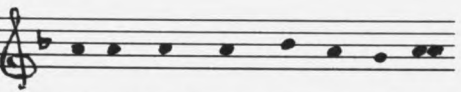
Dat betekent dat een voorganger zegt 'O Heer, ontsluit mijn lippen' of 'onze hulp is in de naam van de HEER' en dat de gemeente vervolgens antwoordt 'mijn mond zal zingen van uw eer' of 'die hemel en aarde gemaakt heeft'. Worden beide regels gezongen, dan ontstaat een korte beurtzang.

Het *drempelgebed* wordt bij voorkeur gesproken⁵, al bestaan er ook liederen die zich als zodanig lenen (bijvoorbeeld de gezangen 19, 250, 322, 324, 328 en 329 uit het Liedboek).

Het *psalmengebed* kan volstaan met Psalm 70,2 (vgl. 40,14); al of niet in beurtspraak of beurtzang tussen voorganger of cantorij en gemeente:

V: Haast u, o HEER, tot mijn hulp

G: EN WEES TOT MIJN REDDING GEREED

Het psalmengebed kan daarentegen ook – zoals de naam al doet vermoeden – één of meerdere psalmen in hun geheel omvatten. Mogelijke vormen zijn dan onder meer een onberijmde psalm in beurtzang tussen solist of cantorij en gemeente of een deels berijmd gezongen en deels onberijmd gelezen psalm. Hier volgt een voorbeeld van de laatste mogelijkheid:

Psalm 143: de verzen 1-2 gelezen de strofen 3-4 gezongen de verzen 5-6 gelezen de strofen 7-8 gezongen de verzen 9-12 gelezen

Het psalmengebed kan besloten worden met het Klein Gloria als lofverheffing:

Ere zij de Vader en de Zoon en de Heilige Geest, als in den beginne, nu en immer en van eeuwigheid tot eeuwigheid. Amen⁶.

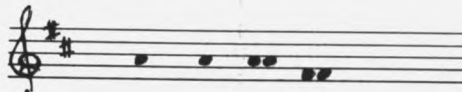
De klassieke *cantica* kunnen zowel in onberijmde vorm⁷ als in berijmde vorm (zie de gezangen 6, 8, 9, 29, 40, 66, 67, 68 uit het Liedboek) gezongen worden. Eventueel kunnen ook bijbelliederen in ruimere zin (zie met name de gezangen 1-115 uit het Liedboek) als canticum gekozen worden. De keuze van psalmen of vrije liederen verdient geen aanbeveling.

Het *morgengebed* of *avondgebed* kan door een voorganger uitgesproken worden. Als zodanig kan eventueel een fragment uit een morgenlied of avondlied (zie de gezangen 370-381 en 382-395 uit het Liedboek) gekozen worden⁸. Het avondgebed kan ook de vorm van een beurtspraak of een beurtzang aannemen:

V: Laat mijn gebed als reukwerk voor uw aangezicht staan

G: HET OPHEFFEN VAN MIJN HANDEN ALS AVONDOFFER (vgl. Ps. 141,2)

De *voorbeden* hebben bij voorkeur de vorm van de litanie: ze worden gegroepeerd naar vormen van nood op deze aarde⁹ en de gemeente beantwoordt elke door de voorganger(s) onder woorden gebrachte voorbede met een gesproken of gezongen smeekroep, bijvoorbeeld:

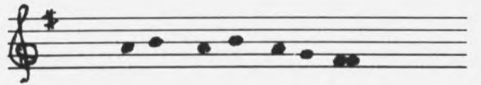
Heer, ontferm u

Deze vorm versterkt de betrokkenheid van alle aanwezigen bij de voorbeden. Het *Onze Vader* kan heel goed door de gemeente in spreekkoor uitgesproken worden.

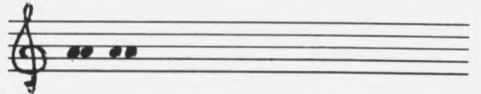
Wat betreft *morgenliederen* en *avondliederen* kan geattendeerd worden op respectievelijk de gezangen 370-381 en 382-395 uit het Liedboek, al behoeft de keus niet daartoe beperkt te blijven.

Ook wat betreft de zegenbede zijn er verschillende mogelijkheden. Een

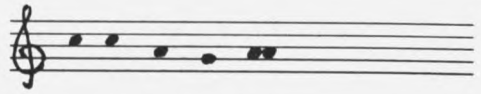
door de voorganger uitgesproken zegenbede kan beantwoord worden met een gesproken of gezongen 'Amen' van de gemeente, bijvoorbeeld:

Amen, amen, a-men of met een beurtzang tussen cantorij en gemeente:

G: Amen

C: Loven wij de Heer

G: Wij danken God

De zegenbede kan eventueel ook in de vorm van een lied door de gemeente gezongen worden (zie bijvoorbeeld psalm 67:1 of de gezangen 327; 408:5-6 en 456 uit het Liedboek).

In het algemeen verdient met het oog op karakter en stijl van het getijdegebied afwisseling in muzikale vormen aanbeveling en is terughoudendheid op zijn plaats wat betreft de keuze van losse strofen uit rijm-psalmen of liederen.

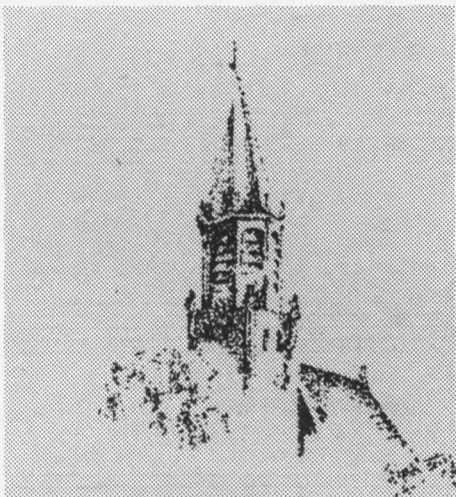
Noten

- 1 Wie verdere inleidende literatuur zoekt kan bijvoorbeeld terecht bij J. van der Werf, *Kleine liturgiek* (Boekencentrum 's-Gravenhage 1965; blz. 108-112); M.A. Vrijlandt, *Liturgiek*, (Meinema Delft 1987; blz. 292-296) en vooral G.N. Lammens/Jan Pasveer/Niek Schuman, *Vespers vieren* (Kok Kampen 1974).
- 2 Deze werkgroep verstrekt desgewenst graag nadere informatie; daarvoor kunt u contact opnemen met ondergetekende (adres: Meander 19, 9951 VD Winsum (Gr.); telefoon: 05951-3708) of één van de andere leden van de werkgroep.
- 3 De orden voor het morgengebed en het avondgebed zijn ook te vinden in de uitgave 'Onze hulp' (1978; blz. 73-77); te bestellen bij de Prof.Dr. G. van der Leeuw-Stichting (Postbus 9390, 1006 AJ Amsterdam).
- 4 Voorbeelden van zulke openingsverzen zijn onder meer te vinden in de bundel *Gezangen voor Liturgie* (Gooi en Sticht Hilversum 1984), te weten de nummers 351-355.
- 5 Voorbeelden van drempelgebeden zijn te vinden in de al genoemde uitgave 'Onze hulp' en in de bundel *Bid om vrede* van Huub Oosterhuis (Ambo Baarn 1966).
- 6 Een toonzetting van het Kleine Gloria is te

vinden in de Hervormde bundel van 1938 (gezag 88).

- 7 Voorbeelden wat betreft de lofzang van Maria zijn de nummers 154 en 155 uit de al genoemde bundel *Gezangen voor Liturgie*.
- 8 Voor het avondgebed kan ook geattendeerd worden op het op bladzijde 563 van het Liedboek afgedrukte avondgebed van Luther.
- 9 Voorbeelden van voorbeden zijn te vinden in de al genoemde bundel *Bid om vrede* van Huub Oosterhuis.

Kerknieuws

Evta (Stichting Evangelische Toerusting Afrika)

Op woensdag 5 september a.s. zal het inmiddels over 1990 uitgekomen Jaarverslag van de stichting Evta aan de orde komen in het "Bruggehoofd", Oosterhaven 12 te Groningen. Aanvang van de samenkomst 20.00 uur.

De agenda van deze vergadering bevat tevens een persoonlijk werkverslag van Dick en Jeannette Westerkamp, mede aan de hand van dia's.

Voor nadere informatie kunt u bellen: 050-136380.

Ontmoetingsdag

Zaterdag 27 oktober a.s. zal de jaarlijkse ontmoetingsdag gehouden worden voor christelijke gereformeerde en nederlands gereformeerde broeders en zusters in Noord Nederland. Het thema voor deze dag is 'De werking van de Heilige Geest in ons leven'.

Een belangrijk deel van de dag is ingeruimd voor gesprek met elkaar over het onderwerp.

Spreekers op die dag zullen zijn: ds. J. Germs uit Zwolle en ds. K. Muller uit Heerenveen.

Vanaf 9.30 uur is er koffie, om 10.00 uur wordt de dag geopend en rond 14.30 uur valt de afsluiting.

De ontmoetingsdag wordt gehouden in de christelijke gereformeerde 'Centrum-kerk' in Hoogeveen, v. Echtenstraat 64.

U bent allen hartelijk uitgenodigd voor deze dag.

ONTMOETINGSdag: 27 oktober, 9.30-14.30 uur, chr. ger. 'Centrum-kerk', v. Echtenstraat 64: 'De werking van de Heilige Geest in ons leven'.

Ned. Geref. Kerk van Zwolle (II)

Ds. P. Busstra, i.l. zendingspredikant in Zuid-Afrika, heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aangenomen. Hij bedankte voor het beroep van de kerk van Doorn.

Ned. Geref. Kerk van Zwolle (II)

Ds. J. Schelhaas gaat 1 oktober a.s. met emeritaat. De afscheidsdienst wordt 30 september a.s. gehouden in de Aula van het Carolus Clusius College, Veerallee 17 te Zwolle. De dienst begint om 16.00 uur.

Emeritaat ds. J. Vonkeman

Aan ds. J. Vonkeman, zendingspredikant in Natal (Zuid-Afrika) en verbonden aan de kerk van Kampen, is met ingang van 1 september j.l. emeritaat verleend.

Hij is van 1957 af werkzaam geweest in Natal.

Ned. Geref. Kerk van Amsterdam-Centrum

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds. J. Horsman, predikant van de kerk van Dordrecht-Zwijndrecht.

Najaarsprogramma l'Abri'

L'ABRI-UTRECHT
NAJAARSPROGRAMMA

Open huis

Vanaf 1 oktober a.s. is ons huis in Utrecht weer geopend voor een bezoek of gesprek, of tijd van studie. Iedere woensdag van de week is er midden op de dag een maaltijd met discussie. Er is een cassettebibliotheek. U kunt ook voor een tijd bij ons inwonen en een persoonlijk begeleid studieprogramma volgen.

Wit Café

Op vrijdagavond 12 oktober vindt de opening plaats van het Wit Café in de kelderruimte van ons huis. In samenwerking met het I.K.E.S. zullen wij op alle vrijdagavonden na 12 oktober open zijn als wit café. Het is bedoeld als ontmoetingspunt op de vrijdagavond m.n. voor de oudere jeugd – er is goede muziek – nog beter eten – en boven alle lof verheven: sfeer in de oudste catacomben van Utrecht!

De dinsdagavond-lezingen

We houden ons bezig met enkele apologeten van de 20ste eeuw. Dit seizoen veertiendaags, te beginnen op:

1. Dinsdag 9 oktober Algemene inleiding in de apologetiek, Wim Rietkerk.
2. Dinsdag 23 oktober G.K. Chesterton, Lewis' voorloper, Pieter van Kampen.
3. Dinsdag 6 november Tatjana Go-

ritschewa, Wim en Greta Rietkerk.

4. Dinsdag 20 november Leszek Kolakowski, Wim Rietkerk.

5. Dinsdag 4 december Vincent Brümmer, Gottfrid van Eck.

6. Dinsdag 18 december Leslie Newbigin, Wim Rietkerk.

Achtereenvolgens bespreken wij dus een Schot, een Russin, een Pool, een Zuid-Afrikaan en een Engelsman. Wij noemen deze serie 'apologeten' naar het oud-kerkelijk spraakgebruik. In de eerste eeuw van het christendom waren dat gelovigen, die de uitdaging aandurfdan om het christelijk geloof te verbinden met de Grieks-Romeinse cultuur in die tijd. Nu in onze eeuw het bijbels geloof een minderheidsvisie is geworden, zijn we opnieuw benieuwd naar wat deze mensen ons als apologeten van de 20ste eeuw te zeggen hebben over die kernvraag in de apologetiek:

Waarom geloof ik wat ik geloof?

Deze open avonden beginnen om 8.00 uur en eindigen om 10.00 uur en iedereen is daarbij welkom. Na de koffie is er een korte uiteenzetting van apologetische uitgangspunten en daarna volgt de lezing. Ook zal er ruimschoots de gelegenheid voor discussie en gesprek zijn.

De donderdagavond-bijbelstudies

Iedere donderdag om 8.00 uur 's avonds is er bijbelstudie. Dit half jaar zal het gaan over de Brief aan de Hebreeënen. Het zal ons bij deze studies vooral gaan om de vraag hoe wij als christenen kunnen groeien en volharden in het geloof. We zouden het fijn vinden als degenen die voor deze kring kiezen het hele seizoen met ons meedraaien.

Internationale L'Abri-dag: Zaterdag 20 april 1991

Nu al kondigen wij aan dat er op deze zaterdag een internationale L'Abri-dag zal zijn, zoals we die ook gehad hebben op 10 december 1988. U kunt dan kennis maken met vele medewerkers van de diverse takken van het L'Abri-werk. Velen van hen zullen die dag ook spreken. Het thema: 'de uniekheid van het christelijk geloof'. Hoofdsprekers zullen zijn: Edith Schaeffer, Dick en Mardi Keyes, Randal Macaulay en Richard Winter. Verder zullen er diverse workshops zijn. Bij lezingen en workshops is de voertaal Engels. Plaats: Jeruzalemkerk te Utrecht. Tijd: van 10 u. tot 17 u. Kosten: f 15,-.

L'ABRI-ECK EN WIEL WEEKENDS

Het komende kwartaal hebben wij vier weekends in Eck en Wiel, waarvan het thema nauw bij de tweewekelijkse lezingen zal aansluiten. Wij willen tijdens deze weekends vooral aandacht geven aan de uitwisseling van elkaars gedachten en ervaringen. Het gaat ons immers om het gemeenschapsgebeuren. Daarom hopen we dat mensen zoveel moge-

lijk het hele weekend met ons meemaken.

1. Kort Weekend: 21-22 september 1990

Het thema is 'Religieuze kennis voor gevorderden?' We willen ons in dit weekend bezighouden met de Gnostiek, een weg naar hogere religieuze kennis. Deze religieuze stroming lijkt vandaag net zo populair als in de Oudheid. Is dit een weg die ons dichtert naar de waarheid leidt? Is zij verenigbaar met het christelijk geloof?

Zaterdag (!) 10.30 u. Welkom en bijbelstudie, Gottfrid van Eck
15.30 u. Lezing over moderne vormen van Gnostiek, Pieter van Kampen
20.30 u. Videofilm over het thema
Zondag 11.00 u. Kerkdienst o.l.v. Pieter van Kampen
14.30 u. Afsluiting

2. Weekend: 26-28 oktober 1990

Thema van dit weekend: 'Religieus besef'. Laat God zich kennen? Op welke wijze? Dit thema sluit nauw aan bij de doordeweekse lezingen in Utrecht over apologetiek in de 20ste eeuw. Heel veel mensen hebben - door een of andere ervaring - het besef van een hogere macht. Is dat een illusie of toch een aanknopingspunt?

Vrijdag 20.00 u. Welkom en bijbelstudie, Gottfrid van Eck
Zaterdag 10.30 u. 'Is er een nieuwe godsdienst op komst?', Pieter van Kampen
15.30 u. 'Religieus besef, aanknopen of aangrijpen?', Wim Rietkerk
zondag 11.00 u. Kerkdienst o.l.v. Wim Rietkerk
14.30 u. Afsluiting

3. Weekend: 23-25 november 1990

Thema van dit weekend: 'Mystiek'. Er zijn vele vormen van mystiek die telkens in de geschiedenis opduiken: liefdesmystiek en natuurmystiek als vormen van vereniging met God of het goddelijke. Wat is eigenlijk mystiek en hoe moeten we hier vandaag mee omgaan?

Vrijdag 20.00 u. Bijbelstudie over ware en valse mystiek, Pieter van Kampen
Zaterdag 10.30 u. Liefdesmystiek in de Middeleeuwen en in het heden, Drs. Liesbeth Timmerbeil
15.30 u. Natuurmystiek, Wim Rietkerk
Zondag 11.00 u. Kerkdienst o.l.v. Wim Rietkerk
14.30 u. Afsluiting

4. Kort Weekend: 22-23 december 1990

In dit korte weekend zal 'Muziek' centraal staan. We willen samen luisteren naar en praten over muziek, waarbij het ook zal gaan om de relatie tot het geloof. Hoe wordt dit tot uitdrukking gebracht door een componist? Hoe luisteren wij naar

muziek en horen we daarin 'een boodschap'?
Zaterdag (!) 10.30 u. Oude muziek (Renaissance, Barok), o.l.v. Gottfrid van Eck
15.30 u. Moderne muziek (o.a. Sjostakovitsch), o.l.v. Chris de Jong
Zondag 11.00 u. Kerkdienst
14.30 u. Afsluiting

Voor elk weekend geldt vanouds:

* **Plaats:** Huize Kortenhoeve
Burg. Verbrughweg 40
4024 HR Eck en Wiel
* **Opgeven:** L'Abri-Utrecht
030-316933
* **Kosten:** f 45,-
* **Meenemen:** Slaapzak en muziekinstrument

PS. Met de Kerstdagen zijn we dit jaar gesloten!

L'ABRI-AVONDEN IN AMSTERDAM

Ook dit najaar houden wij weer enige open avonden met lezingen en discussies in Amsterdam. In deze lezingen willen wij ons richten op het thema 'Religieus besef' en het leggen van contact vanuit het christelijk geloof met mensen die een dergelijk besef lijken te hebben. Ook de weekends in Eck en Wiel staan met dit thema in verband.

1. Woensdag 17 oktober 'Religieus besef en chr. geloof', Wim Rietkerk
2. Woensdag 7 november 'Hoe algemeen menselijk is geloof?', Gottfrid van Eck
3. Woensdag 21 november 'Is geloof keuze of conclusie?', Chris de Jong
4. Woensdag 12 december 'Openbaring en ervaring', Pieter van Kampen

* **Plaats:** Van Hallstraat 51 (Bel: Regentenkamer)
Amsterdam
* **Te bereiken:** Tramlijn 10 (eindpunt) vanaf A'dam C.S.
Buslijn 18 (3e halte in de Van Hallstraat)
* **Tijd:** 20.00 u. tot 22.00 u.

Ned. Geref. Kerk van IJsselmuiden

Het scribaat en postadres van de kerk is: H. Hofstede, Gentiaan 20, 8271 DS IJsselmuiden. Tel.: 05202-12364.

Ned. Geref. Kerk van Aalten-Winterswijk

Het scribaat berust bij: S.I. Kooistra, Acaciastraat 39, 7132 CL Lichten-voorde. Tel.: 05443-74800.

Reformatische Bijbelschool

Nieuwe medewerkers aan de Reformatische Bijbelschool

Onlangs heeft ds. J. van Langevelde afscheid genomen als staflid-docent van de RBS. Per 1 september zijn twee nieuwe stafleden benoemd. Allereerst drs. A. Lemstra uit Driebergen, pedagoog en voorheen directeur van Wycliffe Bijbelvertalers Nederland. Dhr. Lemstra is voor drie dagen in de week aan de RBS verbonden. Vervolgens drs. A. Romkes, theoloog en werkzaam bij de studentenorganisatie IFES-Nederland, voor een halve weektaak. Beide nieuw benoemde stafleden zullen onder meer betrokken zijn bij de ontwikkeling van de HBO-opleiding praktische theologie. Tenslotte is dhr. R. Pauw uit Amersfoort, voor twee dagen in de week benoemd tot medewerker ten behoeve van de fondswerving.

Juridisch Adviesbureau Gezondheidszorg

Actuele cursus door het Juridisch Adviesbureau Gezondheidszorg (JAG) o.a. in samenwerking met Febe, het Richtsnoer en RMU (Reform. Maatsch. Unie) voor werkers in de Gezondheidszorg.

ONDERWERP: ethische en juridische vragen van christenwerkers rondom levensbeëindiging van nog ongebo- renen, pasgeborenen en volwassen patiënten.

AANVANG: 10 oktober 1990 e.v., vanaf 19.30-22.00 uur.

PLAATSEN: Groningen, Zwolle, Enschede en Ede.

INLICHTINGEN: bij het JAG te Zwolle, telefoon 038-227759.

kort en goed: **kerk**

KERK: wekelijks magazine met nieuws en achtergronden over kerken en christelijke organisaties

Bel voor 3 gratis proefnummers: 03420-10790

Gereformeerd
Traktaatgenootschap

Nieuwe uitgaven

Zojuist verschenen:

Met twee woorden, een toelichting op de hoofdlijnen van het christelijk geloof, door Drs. W. Kats. Prijs f 11,50.

Dit boekje is zeer geschikt als werkboekje voor catechese en gesprekskringen.

Je zult er maar voor komen te staan, door Ds.L. Raven. Prijs f 9,50.

Een boekje dat wil helpen bij het christen-zijn in de praktijk van alle dag.

Besteladres: Filippus, Postbus 3052, 6802 DB Arnhem, telefoon 085-514340

Sl. man, 46 jr., 1.73 m., zkt.

vrouw

38-45 jr., ned.ger., met belangst. voor muz., om ser. relatie mee op te bouwen.

Br. m. foto o. nr. 902001,

Postbus 208,

3770 AE Barneveld.

zo houdt hij zich dagelijks in leven . . .

U kunt kinderen zoals deze jongen aan een nieuwe en betere toekomst helpen. Een financiële adoptie kost f 65, – per maand en voor aanvullende hulp van kinderen in een dagcentrum is f 30, – per maand nodig. U kunt het ook samen met anderen doen. Giften voor onze projecten zijn ook van harte welkom.

bel onze secretaresse nu !
tel. 03443 - 2079 (ook 's avonds)

stichting

redt een kind

Secretariaat: Dr. Guépinlaan 23, 4032 NH Ommeren (Gld.)
Postbank: 1599333 t.n.v. Stichting Redt een Kind te Ommeren.
Bank: A.B.N. Doorn, rek. nr. 37.73.32.860.